

**Euroopa Liidu
Nõukogu**

**Brüssel, 9. november 2023
(OR. en)**

15094/23

**ELARG 71
COWEB 135
COEST 586**

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	9. november 2023
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2023) 690 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE 2023. aasta teatis ELi laienemispoliitika kohta

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2023) 690 final.

Lisatud: COM(2023) 690 final

Brüssel, 8.11.2023
COM(2023) 690 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

2023. aasta teatis ELi laienemispoliitika kohta

{SWD(2023) 690 final} - {SWD(2023) 691 final} - {SWD(2023) 692 final} -
{SWD(2023) 693 final} - {SWD(2023) 694 final} - {SWD(2023) 695 final} -
{SWD(2023) 696 final} - {SWD(2023) 697 final} - {SWD(2023) 698 final} -
{SWD(2023) 699 final}

2023. aasta teatis ELi laienemispoliitika kohta

I. SISSEJUHATUS

ELi laienemine on pikaajalise stabiilsuse, rahu ja heaolu liikumapanev jõud kogu Euroopas. ELi liikmesus on **geostrateegiline investering** tugevasse, stabiilsesse ja ühtsesse Euroopasse, mis põhineb **ühistel väärtustel**. See on võimas vahend demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste austamise edendamiseks. Usaldusväärne ja tulemuspõhine väljavaade saada ELi liikmeks on **muutuste peamine tõukejõud**, mis suurendab liidu ühist julgeolekut ja sotsiaal-majanduslikku heaolu. See on Euroopas leppimise ja stabiilsuse saavutamiseks ülimalt oluline. ELi laienemise geopoliitilist tähtsust rõhutati veelgi 2022. aastal, kui Ukraina, Moldova Vabariik¹ ja Gruusia esitasid taotluse saada ELi liikmeks pärast Venemaa provotseerimata ja põhjendamatu agressioonisõda Ukraina vastu. Euroopa Ülemkogu² tunnustas Ukraina, Moldova ja Gruusia väljavaadet saada ELi liikmeks ning andis Ukrainale ja Moldovale kandidaatriigi staatuse. Bosniale ja Hertsegoviinale kandidaatriigi staatuse andmine 2022. aasta detsembris oli oluline samm laienemisprotsessi hoo säilitamisel.

Lääne-Balkani piirkonnal, Türgil³, Ukrainal, Moldoval ja Gruusial on praegu **ajalooline võimalus** siduda oma tulevik tugevalt Euroopa Liiduga. Euroopa Liiduga ühinemine on tulemuspõhine protsess, mille tempo sõltub täielikult iga laienemisprotsessis osaleva partneri objektiivsetest edusammudest, ja nii jääb see ka tulevikus. Seetõttu peavad laienemisprotsessis osalevad riigid tegutsema otsustavalt, et viia ellu vajalikud reformid ning teha käegakatsutavaid ja pöördumatuid edusamme, alustades **ELiga ühinemise protsessi põhiküsimustest**. Õigusriigi põhimõtte, eelkõige kohtusüsteemi sõltumatus ja toimimine ning korruptsioonivastane võitlus, põhiõigused, majandus, demokraatlike institutsioonide toimimine ja avaliku halduse reform on endiselt laienemispoliitika nurgakivid.

ELi liikmesus on **strateegiline valik**. Partnerid peavad kindlalt ja ühemõtteliselt omaks võtma **ELi väärtused** ning neid edendama. Oma poliitika ELi **ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga** vastavusse viimine on seni kõnekaim märk ühistest väärtustest ja strateegilisest suunast uues geopoliitilises kontekstis.

II. PÕHISUUNDUMUSED

Ühtne reageerimine Venemaa agressioonisõjale

Viimast kahte aastat on iseloomustanud **Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu**. ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo andmetel on Ukrainas üle 27 000 tsiviilohvri, sealhulgas 9 600 hukkunut⁴. Surmajuhtumite täpne arv on eeldatavasti palju suurem. Humanitaarabivajadused on endiselt suured: 17,6 miljonit inimest Ukrainas – 49 % riigi kogurahvastikust⁵ – ja 6,2 miljonit inimest pagulasi vastuvõtvates riikides⁶ vajab jätkuvalt valdkondadeülest

¹ Edaspidi „Moldova“.

² [EUCO 24/22](#).

³ Ingliskeelset teksti puudutav märkus: kooskõlas Türgi Vabariigi taotlusega kasutada riigi uut ingliskeelset ametlikku nime kasutatakse käesolevas dokumendis ingliskeelse sõna „Turkey“ asemel nimetust „Türkiye“. See halduslik muudatus piirdub ELi dokumentides kasutatava nomenklatuuriga, sellel ei ole tagasiulatuvat jõudu ja sellega ei kaasne õiguslikke tagajärgi. See ei mõjuta liikmesriikide kasutatavat nomenklatuuri.

⁴ 2023. aasta augusti lõpu andmed.

⁵ ÜRO humanitaarasjade koordinatsioonibüroo, august 2023.

⁶ ÜRO pagulaste ülemvolinik, september 2023.

humanitaarabi. Sõda on laastanud ja hävitanud ka tootmist ja vara, häirinud kaubandust, vähendanud investeeringuid, kulutanud inimkapitali ja tekitanud tohutut kahju keskkonnale.

ELi vastus Venemaa agressioonisõjale oli ennenägematu, ühtne, kindlameelne ja viivitamatu. ELi 27 liikmesriiki ja nende partnerid kogu maailmas **mõistsid provotseerimata ja põhjendamatu agressioonisõja hukka**. Nad tegutsesid kiiresti, eraldades Venemaa poliitiliselt ja majanduslikult, mõistes hukka rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumised ning toetades meetmeid, millega tagada täielik vastutusele võtmine Venemaa agressioonisõjaga seoses toime pandud sõjakuritegude ja muude rikkumiste eest. EL on seni vastu võtnud **11 Venemaa ja Valgevene vastu suunatud kaugeleulatuvate sanktsioonide paketti**. Näidates oma vankumatut toetust Ukrainale, jätkab EL riigile ulatusliku **humanitaar-, finants-, majandus- ja sõjalise toetuse** andmist. Euroopa tiimi lähenemisviisi kaudu on EL, selle liikmesriigid ja finantsasutused seni kaasanud **82,6 miljardit eurot** (september 2023; sealhulgas 25 miljardit eurot sõjalist toetust), sealhulgas rahalised vahendid, mis on eraldatud pagulaste vastuvõtmiseks ELis. Nõukogu pikendas Ukraina-vastase sõja eest põgenenud inimeste ajutist kaitset 2025. aasta märtsini, mis annab kindluse rohkem kui 4 miljonile praegu ELis elavale ukrainlasele. Vastuseks Ukraina Musta mere sadamate blokeerimisele Venemaa poolt alates 2022. aasta maist on EL koos Ukraina ja Moldovaga rakendanud ELi-Ukraina solidaarsuskoridore, mis ühendavad Ukrainat ja Moldovat Euroopa Liiduga, hõlbustades nende kaubavahetust ELi ja ülejäänud maailmaga, sealhulgas selliste kriitilise tähtsusega toodete puhul nagu teravili. Komisjon toetab mitmesuguseid meetmeid keskkonnakahjustuste seireks ja registreerimiseks. EL jätkab Ukraina toetamist nii kaua kui vaja.

Euroopa Komisjon lõi koos Ukraina ja G7 partneritega 2023. aasta jaanuaris **asutustevahelise abi koordineerimise platvormi**, mille kaudu koordineerida Ukraina koheste rahastamisvajaduste ning edaspidi majanduse taastamise ja ülesehitamise toetamist.

2023. aasta juunis tegi Euroopa Komisjon ettepaneku sihtotstarbelise keskpika perioodi rahastamisvahendi kohta, mis pakub Ukrainale ajavahemikul 2024–2027 sidusat, prognoositavat ja paindlikku toetust. Uuest **Ukraina rahastust**⁷ toetatakse makrotasandi finantsstabiilsuse säilitamiseks tehtavaid jõupingutusi ja edendatakse majanduse taastumist. Kava kohaselt **erandatakse rahastule aastatel 2024–2027 toetuste ja laenudena 50 miljardit eurot**.

EL andis Moldovale ka kaks ulatuslikku **toetuspaketti**,⁸ eelkõige selleks, et tegeleda Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja mõjuga riigile. Moldova on seisnud silmitsi suure pagulaste sissevooluga Ukrainast, hüppelise inflatsiooniga, energiavarustust ähvardavate ohtudega ja mitmesuguse vaenuliku hübriidtegevusega, nagu lavastatud meeleavaldused, ulatuslikud desinformatsioonikampaaniad ja küberründed. Rikutud on ka riigi õhuruumi.

Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu tekitab hirmu ka laiemas piirkonnas, sealhulgas Gruusias. Sellega seoses on julgeolek ja kaitse ning hübriid- ja küberohtudega võitlemine jätkuvalt ELi ja Gruusia koostöö prioriteetsete valdkondade hulgas. Gruusia kaitsejõudude toetamiseks on Euroopa rahutagamisrahastu kaudu suunatud kokku 62 miljonit eurot.

Euroopa Komisjon teatas 2022. aasta detsembris 1 miljardi euro suurusest **energiatoetuspaketist Lääne-Balkani piirkonnale**⁹. Piirkonna koheste, lühiajaliste ja keskpika tähtajaga vajaduste rahuldamiseks aitas mahukas energiatoetuspakett Lääne-Balkani partneritel hakata vähendama oma sõltuvust Venemaa fossiilkütustest, kiirendama CO₂ heite

⁷ 2023/0200 (COD).

⁸ [Euroopa Liit eraldab Moldova Vabariigile veel 250 miljonit eurot; toetuspakett Moldova Vabariigile.](#)

⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC_23_3196

vähendamist ja parandama piirkonna energiajulgeolekut. EL suurendas toetust **küberturbe** valdkonnas, võttes seejuures arvesse mitut küberrünnet Lääne-Balkani piirkonnas. Euroopa Komisjon oli 2023. aasta juunis Brüsselis kõrgetasemelise küberturbe konverentsi kaaskorraldaja.

Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu on mõjutanud laienemisprotsessis osalevaid riike, eelkõige Ukrainat kui agressiooni ohvrit, aga ka ELi liikmesriike, tuues kaasa **suuri majandus- ja sotsiaalprobleeme**. Seistes silmitsi maailmas kasvava ebastabiilsuse, strateegilise konkurentsi ja julgeolekuohtudega, on EL võtnud suurema rahvusvahelise vastutuse ning astunud edasisi otsustavaid samme sõltuvuse vähendamiseks ja tugevama majandusliku baasi loomiseks. Need eesmärgid on asjakohased kõigi laienemisprotsessis osalevate riikide jaoks.

ELi laienemine saab uut hoogu

Laienemiskava sai uut hoogu 2022. aasta juunis, kui Euroopa Ülemkogu kiitis heaks komisjoni soovitusel, tunnustades **Ukraina, Moldova ja Gruusia ELiga ühinemise väljavaateid ning andes Ukrainale ja Moldovale kandidaatriigi staatuse**. Sellele järgnesid **ELi liikmeks astumise taotlused**, mille need kolm riiki esitasid 2022. aasta kevadel, ja **arvamused**,¹⁰ mille Euroopa Komisjon esitas sama aasta juunis. Väljavaade saada ELi liikmeks on tugevdanud riikide otsustavust viia ellu ELiga ühinemiseks vajalikud reformid, eelkõige komisjoni arvamustes nimetatud meetmed/prioriteedid. Komisjon annab nüüdsest aru nende meetmete/prioriteetide täitmise kohta osana oma korrapärasest laienemispaketist, millesse Ukraina, Moldova ja Gruusia on alates käesolevast aastast kaasatud.

Lääne-Balkanil toimus 2022. aasta juulis esimene **ühinemisläbirääkimiste** teemaline valitsustevaheline konverents Albaania ja Põhja-Makedooniaga, millele järgnes ELi õigustiku analüütiline läbivaatamine (sõelumine), mis peaks lõppema 2023. aasta detsembris. 2022. aasta detsembris andis Euroopa Ülemkogu Bosniale ja Hertsegoviinale **ELi kandidaatriigi staatuse**, tingimusel et riik rakendab meetmeid, mis on täpsustatud komisjoni 2022. aasta oktoobri teatises laienemispoliitika kohta¹¹. 2022. aasta detsembris esitas **Kosovo*** ELi liikmeks astumise avalduse. EL leppis 2023. aasta kevadel kokku viisanõude kaotamises Kosovo suhtes, mida kohaldatakse alates 1. jaanuarist 2024.

Jätkus kõrgetasemeline koostöö laienemisprotsessis osalevate riikidega. 2022. aasta novembris **Berliini protsessi** raames toimunud **Lääne-Balkani tippkohtumisel** kuulutas komisjon välja olulise ELi toetusi hõlmava 1 miljardi euro suuruse energiatoetuspaketi, millega aidata Lääne-Balkani riikidel toime tulla energiakriisi vahetute tagajärgedega ning suurendada lühikeses ja keskpikas perspektiivis kerkust. 2022. aasta detsembris toimus Tiranas **ELi ja Lääne-Balkani tippkohtumine**. Asjaolu, et tippkohtumine korraldati esimest korda selles piirkonnas, oli selge märk ELi täielikust ja ühemõttelisest pühendumisest Lääne-Balkani partnerite väljavaatele saada Euroopa Liidu liikmeks. EL avaldas heameelt, et õnnestus saavutada läbimurre läbirääkimistel kolme uue ühise piirkondliku turu kokkuleppe üle, mis hõlbustavad liikumis- ja töötamisvabadust kogu piirkonnas. Tippkohtumise raames võeti vastu tegevuskava rändlustasude vähendamiseks ELi ja Lääne-Balkani piirkonna vahel.

¹⁰ [COM\(2022\) 405 final](#), [COM\(2022\) 406 final](#), [COM\(2022\) 407 final](#).

¹¹ [COM\(2022\) 528 final](#).

* Kõnealune nimetus ei piira seisukohti staatuse suhtes ning on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 1244/1999 ja Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta.

ELi juhid taaskinnitasid 6. oktoobril 2023 **Granadas toimunud riigipeade ja valitsusjuhtide mitteametlikul kohtumisel**, et laienemine on geostrateegiline investeering rahusse, julgeolekusse, stabiilsusesse ja heaolusse¹². Nad rõhutasid, et liikmeks pürgivad riigid peavad suurendama oma reformipüüdlusi, eelkõige õigusriigi põhimõtte valdkonnas, kooskõlas tulemustel rajaneva ühinemisprotsessiga ning ELi toetusel. Samal ajal peab liit panema aluse edasisele laienemisele ja reformidele, mis on vajalikud Euroopa Liidu väljakujundamiseks. Laienemisprotsessis osalevatele partneritele antava ELi toetuse konkreetse väljendusena on väga oluline võtta kasutusele selleks vajalikud rahalised vahendid, sealhulgas praeguse mitmeaastase finantsraamistiku läbivaatamise kontekstis¹³.

16. oktoobri 2023. aasta **Berliini protsessi tippkohtumisel**, mis toimus esimest korda selles piirkonnas – Tiranas, tehti edusamme ühise piirkondliku turu osas ning allkirjastati kokkulepe ämmaemandate, veterinaararstide, õdede ja proviisorite kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta, samuti tehti mitu piirkondliku koostööga seotud ühisavaldust. Kohtumine andis ka võimaluse arutada piirkonna juhtidega Lääne-Balkani piirkonda käsitlevat ELi majanduskasvu kava ja avada Tiranas Euroopa Kolledži esindus, kus hakatakse üliõpilasi 2024/25. õppeaastaks registreerima.

Nõukogu otsuse kohaselt on ühinemisläbirääkimised **Türgiga** alates 2018. aastast seiskunud. Türgi on jätkuvalt Euroopa Liidu oluline partner ja kandidaatriik ning tõstab ELiga ühinemise oma strateegilise eesmärgina esile. Sellest hoolimata on Türgi jätkanud EList eemaldumist, peamiselt põhjusel, et olukord põhiõiguste ja õigusriigi põhimõtte austamise, sealhulgas kohtusüsteemi sõltumatuse valdkonnas järjest halveneb ning teatavates valdkondlikes küsimustes ei ole riik teinud nõutud reforme.

2016. aastal tehtud ELi-Türgi avaldus on jäänud rändealase koostöö peamiseks raamistikuks ja on andnud ka tulemusi, hoolimata jätkuvatest probleemidest selle rakendamisel. Türgis on endiselt 3,6 miljonit pagulast. Türgil mängib ka Vahemere idaosa rändeteel rände haldamisel jätkuvalt põhirolli. Komisjon eeldab, et kooskõlas Euroopa Ülemkogu 2021. aasta oktoobri järeldustega täidab Türgi kõik ELi-Türgi avaldusest tulenevad kohustused, sealhulgas maa- ja mereteedelt lähtuva ebaseadusliku rände ennetamine ning tagasisaatmise taasalustamine.

Kooskõlas Euroopa Ülemkogu 2021. aasta järeldustega¹⁴ ELi ja Türgi positiivse tegevuskava kohta alustas komisjon Türgi ametiasutustega kõrgetasemelist dialoogi põllumajanduse ja maaelu arengu, kliimamuutuste ning teadusuuringute ja innovatsiooni teemal ning käivitas hiljuti loodud Türgi investeerimisplatvormi. Järgmine ELi ja Türgi kõrgetasemeline rände- ja julgeolekudialoog toimub kava kohaselt 23. novembril 2023. EL on strateegiliselt huvitatud stabiilsest ja turvalisest keskkonnast Vahemere idaosas ning koostööl põhinevate ja vastastikku kasulike suhete arendamisest Türgiga. Euroopa Ülemkogu kutsus 2023. aasta juunis üles kõrget esindajat ja komisjoni esitama Euroopa Ülemkogule aruande ELi ja Türgi suhete seisuga kohta¹⁵. Aruanne tugineb Euroopa Ülemkogu nimetatud vahenditele ja võimalustele ning selle eesmärk on leida edasiseks tegevuseks strateegiline ja tulevikku suunatud lähenemisviis.

Alates Venemaa Ukraina-vastase agressiooni algusest on ELi suhted Ukrainaga saavutanud enneolematu taseme. 2023. aasta veebruaris toimus Kiievis ELi ja Ukraina **24. tippkohtumine** ning volinike kolleegiumi ja Ukraina valitsuse vaheline kohtumine. Esimene ELi-Ukraina mitteametlik välisministrite kohtumine toimus 2. oktoobril 2023 Kiievis ning tõi kokku

¹² <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/>

¹³ [COM\(2023\) 336](#).

¹⁴ [EUCO 7/21](#).

¹⁵ [EUCO 7/23](#).

Ukraina, ELi ja 27 liikmesriigi esindajad. EL kordas oma vankumatut toetust ja pühendumust Ukraina sõltumatusele, suveräänsusele ja territoriaalsele terviklikkusele tema rahvusvahelisel tunnustatud piirides ning riigi liikumisele ELiga ühinemise poole.

1. juunil 2023 korraldas Moldova **Euroopa poliitilise ühenduse** teise kohtumise, kus osales 45 Euroopa juhti, et arutada ühiseid jõupingutusi rahu ja julgeoleku, energiaalase vastupanuvõime ning ühendatuse ja liikuvuse nimel Euroopas.

Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu on veelgi rõhutanud vajadust ELi ja tema lähimate partnerite ühtsuse ja solidaarsuse järele ning seega **ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga (ÜVJP)** vastavusse viimise tähtsust laienemisprotsessis. Albaania, Montenegro ja Põhja-Makedoonia on oma poliitika ELi omaga täielikult vastavusse viimist jätkanud, mis on endiselt tugev märk nende strateegilisest valikust ELiga ühineda. Ukraina üldine koostöö ja oma poliitika vastavusse viimine ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga suurenes. ÜVJPga vastavusse viimise määra märkimisväärne suurenemine Moldovas ning Bosnias ja Hertsegoviinas ning Kosovos jätkuv ühepoolne vastavusseviimine olid samuti olulised kinnitused nende strateegilise liikumise kohta ELi suunas, kuigi sanktsioonide rakendamine on Bosnias ja Hertsegoviinas endiselt probleem. Serbia säilitas aruandeperioodil oma õigusaktide ELi õigusega vastavusse viimise mustrit ning eeldatakse, et riik täidab peagi oma võetud kohustused ning viib oma õigusaktid kooskõlas oma läbirääkimisraamistikuga järk-järgult vastavusse ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga, sealhulgas ELi piiravate meetmete osas, ning väldib meetmeid ja avaldusi, mis on vastuolus ELi seisukohtadega välispoliitikas. Gruusiapoolne ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga vastavusse viimise määr on endiselt madal ning riik peaks seda suundumust muutma. Türgi ei teinud aruandeperioodil ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga vastavusse viimisel edusamme, mistõttu vastavusse viimise määr on endiselt väga madal. Türgi hoidus jätkuvalt Venemaa vastu suunatud ELi piiravate meetmetega ühinemisest. Tema Hamasi terrorirühmitust toetav retoorika pärast Hamasi rünnakuid Iisraeli vastu 7. oktoobril 2023 on täiesti vastuolus ELi lähenemisviisiga. Samal ajal hõlbustas Türgi koos ÜROga Musta mere teraviljaalgatuse kaudu Ukraina teravilja eksporti Musta mere kaudu, kuni Venemaa ühepoolset mehhanismi kohaldamise peatas. Partnerid jätkasid väärtusliku panuse andmist ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika missioonidesse ja operatsioonidesse.

Lääne-Balkani piirkond, Türgi, Ukraina, Moldova ja Gruusia jätkasid vastavusse viimist ELi õigustikuga, kui nad hääletasid enamiku asjakohaste ÜRO Peaassamblee resolutsioonide üle, mis on seotud Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõjaga. Albaania, kes on ÜRO Julgeolekunõukogu mittealaline liige, osales jätkuvalt aktiivselt rahvusvahelise õiguse, ÜRO põhikirja ja reeglitel põhineva rahvusvahelise korra edendamisel ja kaitsmisel.

Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Moldova ning Ukraina ühinesid liidu elanikkonnakaitse mehhanismiga. Nad on teinud märkimisväärsed edusamme elanikkonnakaitse valdkonnas, suurendades oma haldus- ja tegevussuutlikkust, et näidata üles ELi solidaarsust. Liidu elanikkonnakaitse mehhanismis osalevatel riikidel on mehhanismi raames samad õigused ja kohustused kui ELi liikmesriikidel.

Komisjon julgustab kõiki laienemisprotsessis osalevaid riike olema ambitsioonikamad ja tugevdama oma koordineeritud meetmeid rohepöörde valdkonnas, eelkõige seades esikohale Euroopa roheline kokkuleppe integreerimise kõigisse poliitikavaldkondadesse. Energiaühenduse asutamislepinguga ühinenud riike julgustatakse täitma energiaühenduse CO₂ heite vähendamise tegevuskava raames võetud kohustusi ja valmistama ette heitkogustega kauplemise süsteemi kooskõlas energiaühenduse soovitusel.

III. LAIENEMISPROTSESSIS OSALEVAD RIIGID TEEL ELI

Montenegrol on läbirääkimisteks avatud kõik peatükid, millest kolm on ajutiselt suletud. Järgmine verstapost on õigusriigi peatükkide vahekriteeriumide täitmine. **Serbia** on 35st läbirääkimiste peatükist avatud 22, millest kaks on ajutiselt suletud. Tee edasiste teemavaldkondade avamiseks sõltub riigi edusammudest, eelkõige õigusriigi reformide tempost ja suhete normaliseerimisest Kosovoga.

Kooskõlas läbivaadatud metoodikaga¹⁶ hindab komisjon käesolevas teatises esitatud järeldustes ja soovitustes Montenegro ja Serbiaga peetavate **ühinemisläbirääkimiste üldist tasakaalu** ning teeb kummagi riigi jaoks ettepaneku edasise tegevuse kohta. Järgmised valitsustevahelised konverentsid võiksid toimuda pärast käesoleva iga-aastase aruannete paketi avaldamist.

Pärast esimest valitsustevahelist konverentsi **Albaania** ja **Põhja-Makedooniaga** 19. juulil 2022 alustas komisjon kohe **sõelumisprotsessi**. Toimunud on kõik 1. teemavaldkonna (põhiküsimused), 2. teemavaldkonna (ühtne turg), 3. teemavaldkonna (konkurentsivõime ja kaasav majanduskasv) ja 4. teemavaldkonna (Lääne-Balkani roheline tegevuskava ja kestlik ühendatus) teemalised istungid. Ülejäänud kahe teemavaldkonna selgitavad ja kahepoolsed kohtumised on käimas või kavandatud 2023. aasta detsembrini. Põhiküsimuste teemavaldkonna sõelumisaranded esitati nõukogule 2023. aasta juulis. Ametiasutused on järjekindlalt väljendanud oma poliitilist pühendumust ELiga integreerumise strateegilisele eesmärgile ja soovi liikuda ühinemisläbirääkimistel edasi, tuginedes reformide jätkuvale edenemisele.

Pärast 2022. aasta oktoobris **Bosnia ja Hertsegoviinas** toimunud üldvalimisi astus jaanuari lõpus ametisse uus riigi tasandi ministrite nõukogu ja 2023. aasta mai alguses astus ametisse föderatiivse vabariigi uus valitsus. Pärast **kandidaatriigi staatuse** saamist 2022. aasta detsembris kuulutas uus valitsev koalitsioon oma koalitsioonilepingu prioriteediks edasilükumise ELiga ühinemise poole ning väljendas pühendumust tegeleda 14 põhiprioriteediga, mis on esitatud komisjoni arvamuses Bosnia ja Hertsegoviina ELi liikmeks astumise avalduse kohta. Bosnia ja Hertsegoviina ministrite nõukogu võttis vastu mitu strateegiat (terrorismi, organiseeritud kuritegevuse, rahapesu ja rände kohta) ja seaduseelnõu. Parlament võttis vastu mitu õigusakti, mis on seotud 14 põhiprioriteedi ja meetmetega, mis on kindlaks määratud komisjoni soovitusel kandidaatriigi staatuse kohta. Konstitutsioonikohus tühistas mitu Serblaste Vabariigi vastu võetud õiguslikku ja poliitilist akti, kuna need rikuvad põhiseaduslikku ja õiguskorda. Kriminaalkaristuste taaskehtestamine laimamise eest Serblaste Vabariigis 2023. aasta juulis mõjutab tugevalt kodanikuühiskonda ja on põhiõiguste kaitsel suur samm tagasi. Serblaste Vabariigi Rahvuskogu võttis esimesel lugemisel vastu seaduseelnõu, mis on suunatud kodanikuühiskonna rühmadele kui „välisagentidele“; kui see täielikult vastu võetakse, oleks see järjekordne kahetsusväärne ja vaieldamatu suur samm tagasi. 2023. aasta juunis võttis Serblaste Vabariik vastu kaks seadust konstitutsioonikohtu otsuste ja kõrge esindaja otsuste rakendamata jätmise kohta, rikkudes sellega riigi põhiseaduslikku ja õiguskorda.

ELi nõukogu ja Euroopa Parlament võtsid 2023. aasta kevadel vastu otsuse viisanõude kaotamise kohta **Kosovo** suhtes. 2022. aasta detsembris esitas Kosovo ELi liikmeks astumise avalduse. Olukorda Kosovo põhjaosas iseloomustas aruandeperioodil mitu erineva intensiivsusega kriisi mitmes küsimuses 24. septembril 2023 toimus Kosovo politsei vastu suunatud vägivaldne rünnak, mis kujutas endast viimaste aastate kõige rängemat eskalatsiooni.

¹⁶ [COM\(2020\) 57 final](#).

Muud kriisid olid tingitud sõidukite numbrimärkidega seotud probleemidest, mis tõid kaasa Kosovo serblaste kollektiivse tagasiastumise Kosovo institutsioonidest 2022. aasta novembris.

Kosovo ja Serbia saavutasid 2023. aasta veebruaris ja märtsis kokkuleppe, mis käsitleb suhete normaliseerimist, ja selle rakenduslisa. Ei Kosovo ega ka Serbia ei ole veel hakanud täitma oma kokkuleppes tulenevaid kohustusi, mis on mõlemale poolele siduvad ja osa nende teest Euroopa Liitu.

EL ja **Türgi** jätkasid koostööd kooskõlas Euroopa Ülemkogu 2021. aasta järeldustega. Türgi on ELi kandidaatriik ja üks olulisemaid partnereid peamistes ühist huvi pakkuvates valdkondades, nagu kaubandus, ränne, terrorismivastane võitlus, rahvatervis, kliima, energeetika, transport ja piirkondlikud küsimused. Ühinemisläbirääkimised on seiskunud, kuna Türgi ei ole muutnud oma poliitilist kurssi, mis kaugendab teda Euroopa Liidust, ning mitmes olulises valdkonnas on toimunud suur tagasimine. Energia valdkonnas on Türgi jätkuvalt ELi jaoks oluline ja usaldusväärne transiidiriik. EL reageeris viivitamata ja solidaarselt 2023. aasta veebruaris Türgi kaguosas toimunud maavärinatele päästemeeskondade ja mitterahalise toetusega liidu elanikkonnakaitse mehhanismi kaudu ning panustas 6 miljardi euro suuruse summa kogumisse rahvusvahelise üldsuse poolt. Mõlemad pooled teevad edukalt koostööd, et rakendada ELi lubatud 1 miljardi euro suurust abi. ELi ja Türgi vaheline tolliliit on jätkuvalt mõlemale poolele kasulik. Tuleks tagada ELi piiravate meetmete täielik järgimine, võttes eelkõige arvesse toodete vaba ringlust ELi-Türgi tolliliidus.

Komisjoni arvamuses **Ukraina** ELi liikmeks saamise taotluse kohta määrati kindlaks seitse meetet, mida Ukraina peaks võtma, et ELiga ühineda. Euroopa Ülemkogu andis Ukrainale kandidaatriigi staatuse ja kutsus komisjoni üles andma selle paketi lahutamatu osana aru nende seitsme meetme rakendamise kohta.

Komisjoni arvamuses **Moldova** ELi liikmeks saamise taotluse kohta määrati kindlaks üheksa meetet, mida Moldova peaks võtma, et ELiga ühineda. Euroopa Ülemkogu andis Moldovale kandidaatriigi staatuse ja kutsus komisjoni üles andma selle paketi lahutamatu osana aru nende üheksa meetme rakendamise kohta.

Komisjoni arvamuses **Gruusia** ELi liikmeks saamise taotluse kohta määrati kindlaks 12 prioriteeti, millest Gruusia peaks lähtuma, et ELiga ühineda. Euroopa Ülemkogu väljendas valmisolekut anda Gruusiale kandidaatriigi staatus, kui need prioriteetsed eesmärgid on saavutatud. Euroopa Ülemkogu kutsus komisjoni üles andma selle paketi lahutamatu osana aru nende prioriteetsete eesmärkide saavutamise kohta.

IV. ELIGA ÜHINEMISE PROTSESSI PÕHIKÜSIMUSED

Õigusriigi põhimõte, põhiõigused, demokraatlike institutsioonide toimimine, avaliku halduse reform ja majanduslikud kriteeriumid moodustavad **ELiga ühinemise protsessi põhiküsimuste** tuuma. Institutsioonide ja juhtimise kvaliteet on konkurentsivõime, jõukuse ja ühiskondliku heaolu suurendamise alus ning toetab suutlikkust järgida ELi õigustikku kõigis valdkondades. Usaldusväärsed ja pöördumatud põhiküsimuste reformid on laienemisprotsessis osalevate riikide jaoks üliolulised, et teha ELiga ühinemisel edusamme. Viimase aasta jooksul täheldati põhiküsimustega seotud reformikavade edenemist, eelkõige Ukrainas ja Moldovas, kus järgiti asjakohastes komisjoni arvamustes esitatud soovitusi.

Õigusriigi põhimõtte juurutamiseks on vaja sõltumatut, erapooletut, vastutustundlikku ja professionaalset **kohtusüsteemi**, mis toimib tõhusalt, millel on piisavad vahendid, mis on vaba põhjendamatust välisest sekkumisest ning kus otsuseid täidetakse tulemuslikult ja õigel ajal. Mõnel juhul on tehtud edusamme: näiteks Albaanias, Moldovas, Serbias ja Ukrainas on

edenenud kohtureformid. Enamikus laienemisprotsessis osalevates riikides seisavad kohtuorganid siiski silmitsi paljude probleemide ja nõrkustega. Mitme riigi poliitikute katsed kohtunikke avalikkuse ette tuua ja survestada, eelkõige tundlike juhtumite puhul, on jätkuvalt muret tekitav tava. Endiselt on paigas institutsiooniline korraldus, mis mõjutab negatiivselt kohtunike ja prokuröride sõltumatust ja seeläbi võimude tasakaalu ja lahusust. Seetõttu püsis kohtusüsteemi usaldusväärsus üldiselt üsna madal tasemel ja üldsusele jäi mulje karistamatusest. Mitmes riigis ilmnes, et kohtureformide rakendussuutlikkus on piiratud isegi seal, kus poliitiline tahe reforme teha on olemas. Uurimis- ja õigusasutuste tegevuse tõhusus, mis toob usaldusväärseid tulemusi, on ELiga ühinemise protsessis edasiste edusammude tegemiseks väga oluline.

Korruptsioonivastane võitlus jääb laienemisprotsessis osalevate riikide valitsuste prioriteediks. **Korruptsioon**, sealhulgas suurkorruptsioon, on laienemisprotsessis osalevates riikides jätkuvalt laialt levinud ning avalike ja erahuvide põimitus tekitab endiselt muret. Mõningaid jõupingutusi on tehtud korruptsioonivastase võitluse tugevdamiseks. Korruptsioonivastaste meetmete integreerimine kõige korruptsioonialtimatele sektoritele on jätkuvalt oluline prioriteet, samal ajal kui õiguskaitse- ja kohtuasutused vajavad suuremat mõjuvõimu ja sõltumatust. Riigi kaaperdamise elemendid püsivad ning täheldatakse ohtu demokraatlikule stabiilsusele, suurkorruptsiooni ja lubamatut mõjutamist **oligarhide** poolt ning organiseeritud kuritegelike võrgustike katseid imbuda majandus- ja poliitikasüsteemidesse, haldusasutustesse ja meediasse. Nende probleemidega tuleb süsteemsete ja terviklike lähenemisviiside abil kiiresti tegeleda. Edu põhinäitaja on usaldusväärsete tulemuste saavutamine korruptsiooni, organiseeritud kuritegevuse ja rahapesuga seotud ennetava uurimise, süüdistuste esitamise ja lõplike süüdimõistvate kohtuotsuste alal. Usaldusväärsuse tagamiseks peaksid kõik õigusriigi põhimõtte ahela osalejad saavutama kindlaid tulemusi korruptsiooni, organiseeritud kuritegevuse ja rahapesuga seotud ennetava uurimise, süüdistuste esitamise ja lõplike süüdimõistvate kohtuotsuste alal.

Stabiilsed ja konsolideeritud **demokraatlikud institutsioonid** ja protsessid on ELiga ühinemise protsessi keskne tugisammas. Komisjon on alustanud laienemisprotsessis osalevate riikidega tõhustatud ja sujuvat koostööd seoses demokraatia üldise raamistikuga, olgu siis tegemist valimisprotsessi, parlamendi toimimise (sealhulgas järelevalvega valitsussektori tegevuse ja poliitikakujundamise üle ning paljudel juhtudel endiselt liiga suure sõltuvusega kiirmenetlustest) või kodanikuühiskonna rolliga.

Enamikku riike mõjutasid jätkuvalt märgatav poliitiline **polariseerumine**, erakondadevahelise koostöö puudumine ja kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ahenemine. Tõhusa erakondadevahelise dialoogi puudumine tõi kaasa pikaleveninud poliitilise ummikseisu ja reformide seisaku. Mõnel juhul iseloomustasid parlamendi arutelusid pinged, solvav väljendusviis ja aeg-ajalt ka vägivaldsed vahejuhtumid.

Mitmes laienemisprotsessis osalevas riigis on tehtud teatavaid edusamme **põhiõiguste valdkonnas**, paranenud on arusaamine nende õiguste ja vabaduste tähtsusest. Samal ajal jätkusid mõned negatiivsed suundumused: sooline vägivald on endiselt levinud ning ajakirjandusvabadust takistavad endiselt poliitilised ja majanduslikud huvid, mis nõrgendab kontrolli avaliku sektori asutuste üle, avab ruumi välissekkumiseks ja õõnestab ELi kohta teabe vahetamist. Mõnes riigis on tehtud positiivseid algatusi lapse ja puuetega inimeste õiguste valdkonnas. Praktikas aga mõjutab põhiõiguste kaitset negatiivselt seaduste ja poliitika ebapiisav rakendamine ning õiguskaitsemehhanismide ebatõhusus kõigis valdkondades. Endiselt on probleeme tõhusa kaitse tagamisel igasuguse vihkamise ja diskrimineerimise eest, sealhulgas vähemuste vastu suunatud vihkamise ja diskrimineerimise eest.

Õigusemõistmise, vabaduse ja julgeoleku valdkonnas arenes õiguskaitse- ja õiguskoostöö ELi ja laienemisprotsessis osalevate riikide vahel jätkuvalt positiivselt, kuid probleemid püsivad. Lääne-Balkani piirkond on jätkuvalt kuritegelike tegevuste ja ELis tegutsevate kuritegelike rühmituste sõlmpunkt, olles inimkaubanduse ohvrite, rändajate ebaseadusliku üle piiri toimetamise ja ebaseaduslike kaupade, eelkõige ELi sisenevate uimastite oluline transiidipunkt. Lääne-Balkani kurjategijatel ja kuritegelikel võrgustikel on märkimisväärne mõju ka raskele ja organiseeritud kuritegevusele mujal maailmas. Türgi on endiselt Euroopa Liitu veetava heroini peamine transiidiriik. Moldovast ja Gruusiast pärit organiseeritud kuritegelikud rühmitused tegelevad rändajate ebaseadusliku üle piiri toimetamise, organiseeritud varavastase kuritegevuse, inimkaubanduse, küberneetilisest vahenditest sõltuva kuritegevuse, mittesularahaliste maksevahenditega seotud pettuste, aktsiisipettuse ja muud liiki kuritegevusega, nagu dokumendipettus. Ukraina asub geograafiliselt sõlmpunktis, mille kaudu toimub ebaseaduslike kaupade salakaubavedu ELi, ning on ka inimkaubanduse lähte- ja sihtriik. Hoolimata sõjaga seotud probleemidest, sealhulgas piiratud institutsioonilisest suutlikkusest, kuna organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemiseks vajalikud vahendid on märkimisväärselt vähenenud, näitasid asjaomased Ukraina institutsioonid üles märkimisväärselt kerksust ja tegevussuutlikkust.

Tsiviilasjades tehtavat õiguskoostööd käsitlevate rahvusvaheliste konventsioonide, eelkõige Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi väljatöötatud rahvusvaheliste konventsioonide ratifitseerimine ja nõuetekohane rakendamine on äärmiselt oluline, pidades silmas nende riikide tulevast ühinemist ELiga.

Terrorismivastase võitluse ja radikaliseerumise ennetamise alane koostöö on oluline kõigi laienemisprotsessis osalevate riikide jaoks. Terrorism ja vägivaldne äärmuslus kujutasid endast jätkuvalt probleemi ja julgeolekuohtu. **Hübriidohud**, sealhulgas desinformatsioon, välisriigist lähtuv infoga manipuleerimine ja sekkumine ning küberründed, eelkõige elutähtsa taristu vastu, on laienemisprotsessis osalevate riikide jaoks endiselt poliitiline ja julgeolekuprobleem. Need ohud suurenesid eelmisel aastal pärast Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja algust järsult ja kujutavad endast jätkuvalt märkimisväärselt riski nii ELile kui ka laienemisprotsessis osalevatele riikidele. Lääne-Balkani terrorismivastase võitluse ühine tegevuskava on alates 2018. aastast olnud selles valdkonnas peamine koostööraamistik.

Lisaks ebaseaduslike **rändevoogude** üldisele suurenemisele nõuavad Lääne-Balkani rändeteede muutuvad mustrid pidevat valvsust, eelkõige seoses rändajate ebaseadusliku üle piiri toimetamise ja inimkaubandusega tegelevate võrgustike ebaseadusliku tegevusega. Lääne-Balkani piirkonnas on tehtud edusamme rände juhtimise suutlikkuse valdkonnas. Komisjon esitas 2022. aasta detsembris ELi Lääne-Balkani tegevuskava, mille alusel tegeleda üha suurema hulga Lääne-Balkani rändetee kaudu ebaseaduslikult ELi saabuvate inimestega. Selle tegevuskava rakendamine on andnud esimesi tulemusi, kuna rändesurve Lääne-Balkani rändeteel vähenes 2023. aastal, eelkõige tänu ELi ja Lääne-Balkani partnerite tihedamale poliitilisele, finants- ja operatiivtegevusele rände valdkonnas ning ELi viisapoliitikaga vastavusse viimise paranemisele. Viisapoliitika vastavusse viimine ELi nõuetega on endiselt äärmiselt oluline, et partnerite viisavabadus ELiga hästi toimiks. Täiendavaid jõupingutusi tuleks jätkata tegevuskava kõigi tegevussuundade puhul.

Selleks et aidata lahendada Vahemere idaosa rändeteel jätkuvaid probleeme, esitas komisjon 2023. aasta oktoobris ELi tegevuskava Vahemere idaosa rändetee kohta. Selles kirjeldatakse operatiivmeetmeid ebaseadusliku riigist lahkumise ennetamiseks, ebaseadusliku üle piiri toimetamise vastu võitlemiseks, seaduslike liikumisteede pakkumiseks, piirihalduse

parandamiseks, tagasisaatmise ja tagasivõtmise alase koostöö toetamiseks ning piisava vastuvõtusuutlikkuse tagamiseks.

Venemaa sõda Ukraina vastu on toonud kaasa Ukraina pagulaste arvu suurenemise. Moldova, kus laienemisprotsessis osalevatest riikidest on kõige rohkem Ukraina pagulasi elaniku kohta, aga ka sellised riigid nagu Montenegro, Serbia, Albaania ja Põhja-Makedoonia on täitnud nende pagulaste vastuvõtmisel olulist rolli.

Avaliku halduse ja õigusraamistiku kvaliteet on ELi **pikaajalise konkurentsivõime** jaoks otsustava tähtsusega¹⁷. Üldiselt on laienemisprotsessis osalevatel riikidel avaliku halduse kvaliteedi tagamiseks parimal juhul **mõõdukas valmidus**. Aruandeperioodil oli reformide edenemine üldiselt väga piiratud. Enamik varasemate aastate soovitusi kehtib endiselt. Tüüpiline muster on see, et professionaalse halduse jaoks on ametlik õiguslik ja institutsiooniline alus vähemalt osaliselt olemas, kuid seda ei kohaldata süstemaatiliselt.

Alates Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja algusest 2022. aasta veebruaris on enamik kümnest laienemisprotsessis osalevast **riigist** seisnud silmitsi suurte majanduslike ja sotsiaalsete probleemidega. Ukrainas vähenes SKP 2022. aastal 29,1 %, kuna kogu riiki mõjutas tugevalt Venemaa agressioonisõda, mis avaldas märkimisväärt survet makromajanduslikule stabiilsusele. Lääne-Balkani piirkonna **SKP kasv** aeglustus 2022. aastal 3,2 %ni (2021. aastal oli see pärast COVID-19 mõjust taastumist kasvanud 7,7 %), kuid aeglustumise määr oli riigiti erinev: reaalse SKP kasv aeglustus Montenegros 6,1 %ni, Albaanias 4,8 %ni, Bosnias ja Hertsegoviinas 4 %ni, Kosovos 3,5 %ni, Serbias 2,3 %ni ja Põhja-Makedoonias 2,1 %ni. Türgis aeglustus SKP kasv 5,6 %ni. Moldovas vähenes SKP järsult 5,9 %, samal ajal kui Gruusias jätkus SKP kasv kahekohalisel tasemel (10,1 %). Riikidevahelised erinevused majanduskasvus tulenesid peamiselt Ukraina-vastase sõja otsestest ja kaudsetest tagajärgedest, sealhulgas selle mõjust kaubandussuhetele, energiale, toiduainehindadele ja pagulasvoogudele. Kümne riigi majandusprognoose iseloomustab endiselt suur ebakindlus selle suhtes, milline on sõja võimalik edasine mõju majanduskasvule, tööhõivele ja sotsiaalsele ühtekuuluvusele.

Üha olulisem on, et kõik kümme laienemisprotsessis osalevat riiki kiirendaksid **struktuurireforme**, et võimaldada **majanduse jätkusuutlikku taastumist** keskpikas perspektiivis ja liikuda edasi ELi liikmesuse majanduslike kriteeriumide täitmise poole. Selleks tuleb tagada toimiv turumajandus ning näidata üles suutlikkust tulla toime ELi-sisese konkurentsivõime ja siinsete turujõududega.

Üksikasjalikum ülevaade ELiga ühinemise protsessi põhiküsimuste olukorrast laienemisprotsessis osalevates riikides on esitatud 1. lisas.

V. MAJANDUSLIKU LÄHENEMIST TULEB LÄÄNE-BALKANI PIIRKONNAS KIIRENDADA

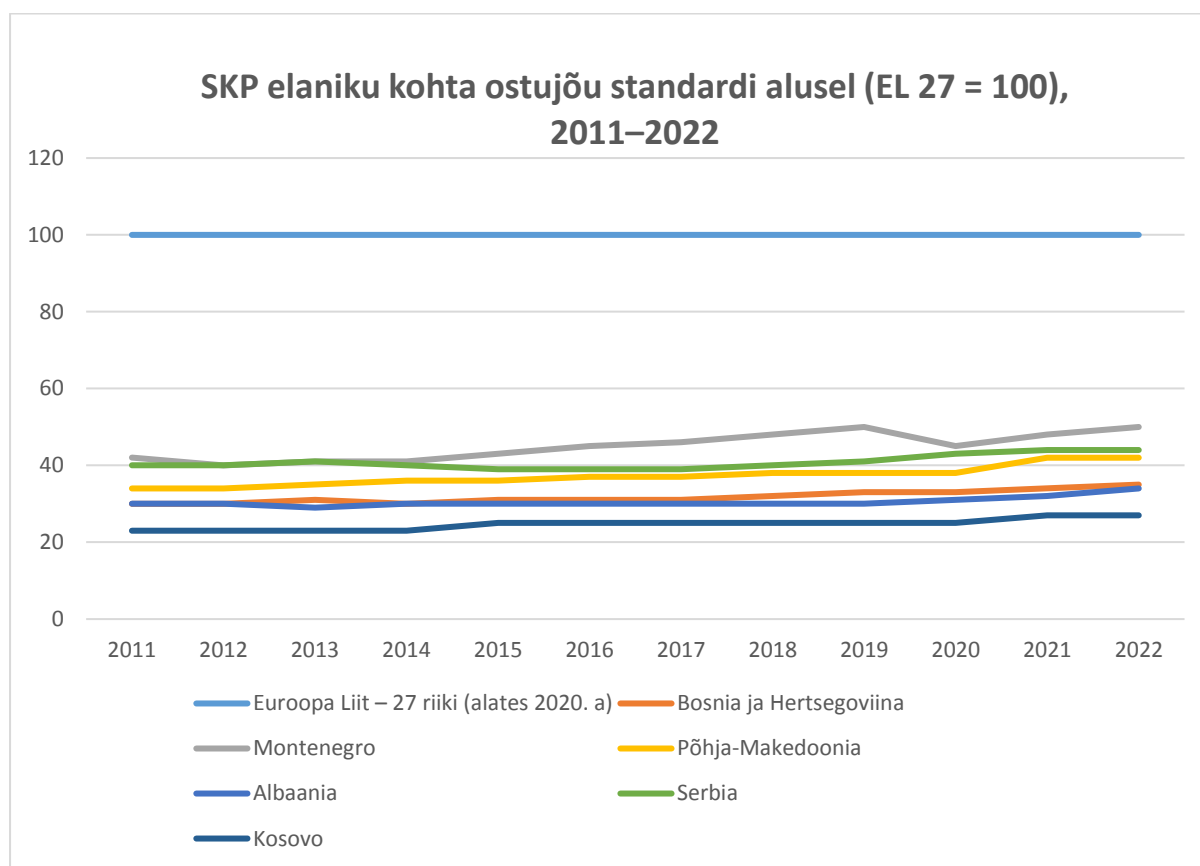
2023. aastal, pärast kuut järjestikust kvartalit, mil majanduskasv aeglustus, suurenes Lääne-Balkani piirkonna majandustoodang 2023. aasta esimeses kvartalis kiiremini kui eelnenud kolme kuu jooksul. Piirkonna SKP aastakasv kiirenes marginaalselt: eelmise kvartali 1,6 %-lt 1,7 %-le, sest enamikus riikides peale Albaania ning Bosnia ja Hertsegoviina oli majanduskasvu tempo kiirenenud. Kasv oli üldiselt tingitud netoekspordist ja investeringute taastumisest. Eratarbimine oli ebaühtlane: enamikus riikides see aeglustus ja muutus mõnel juhul isegi negatiivseks, kuid Montenegros jätkus jõulises tempos kasv.

¹⁷ [COM\(2023\) 168 final](#).

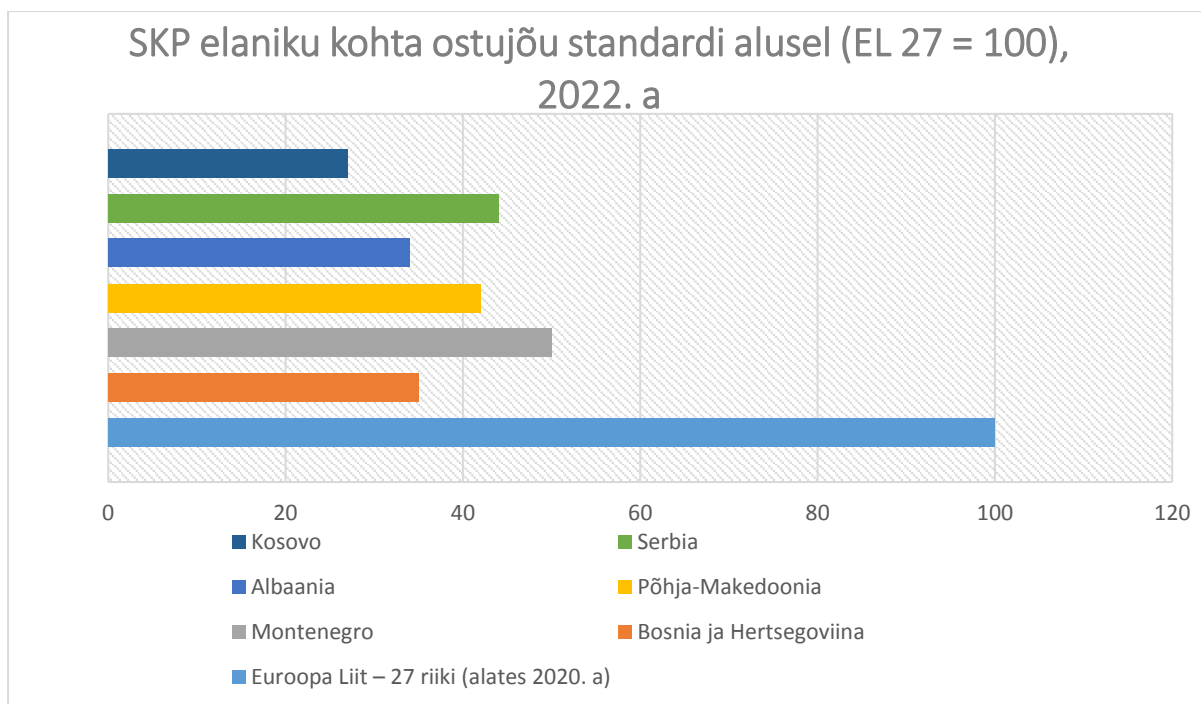
Isegi enne COVID-19 pandeemiat seisis Lääne-Balkani riikide majandus silmitsi **suurte probleemidega**, mis ei võimaldanud neil oma majanduspotentsiaali täielikult ära kasutada. Riigid jäid maha oma majandusstruktuuride reformimisel ja konkurentsivõime parandamisel ning seisis silmitsi kõrge töötuse määraga (eriti noorte hulgas), suure oskuste nõudlusele mittevastavusega, püsiva mitteametliku majandusega, ebasõbraliku ettevõtluskeskkonna ja tagasihoidliku innovatsiooniga.

Lääne-Balkani **investeeringumiskliimat** iseloomustavad õigusriigi põhimõtte vähene järgimine, riigiabi andmise ebapiisav kontroll, sügavalt juurdunud varimajandus, kehv juurdepääs rahastamisele ning nõrk piirkondlik integratsioon ja ühenduvus. Riigid sekkuvad endiselt majandusse ning see suurendab korruptsiooniohtu, sest avaliku sektori finantsjuhtimine ei ole piisavalt tugev ning regulatiivses keskkonnas ja maksustamises tehakse sageli muudatusi. Taristut on hädasti tarvis ajakohastada; investeeringud tuleks suunata konkreetsetesse projektidesse ja need peaksid vastama ELiga kokku lepitud prioriteetidele.

Majanduslik lähenemine on üks olulisemaid ELi liikmesuse eeliseid. Lääne-Balkani piirkonnas on lähenemine tagasihoidlik – 30–50 % ELi keskmisest (ostujõu pariteedile tuginedes) – ega edene piisavalt kiiresti. ELi laienemise viienda vooru kogemus näitab positiivset mõju, mida ELi ühtse turu liikmeks olemine koos struktuurifondidega avaldab majanduslikule lähenemisele.

Allikas: Eurostat, Maailmapank.

Allikas: Eurostat, Maailmapank.

Reformide kiirendamiseks ning **Lääne-Balkani piirkonna** ja Euroopa Liidu vahelise **sotsiaal-majandusliku lähenemise** edendamiseks ning selleks, et aidata riikidel täita ELi liikmesusega seotud nõudeid, teeb Euroopa Komisjon ettepaneku **Lääne-Balkani uue majanduskasvu kava kohta**,¹⁸ mis tooks mõned ELi liikmesuse eelised ja edasised reformide stiimulid esile juba enne ühinemist.

VI. PIIRKONDLIK KOOSTÖÖ JA HEANAABERLIKUD SUHTED

Heenaaberlikud suhted ja piirkondlik koostöö on Lääne-Balkanil stabiliseerimis- ja assotsieerimis- ning laienemisprotsessi olulised koostisosad.

Pärast „rändle nagu kodus“ edukat kasutuselevõttu kuues Lääne-Balkani riigis alates 1. juulist 2021 võeti ettevalmistavaid lisameetmeid **rändlustasude alandamiseks Lääne-Balkani piirkonna ja ELi vahel**. 2022. aasta detsembris Tiranas toimunud ELi ja Lääne-Balkani tippkohtumise raames võeti vastu tegevuskava rändlustasude vähendamiseks ELi ja Lääne-Balkani piirkonna vahel. Tasude esimene järkjärguline vähendamine algas 2023. aasta oktoobris. Protsessi lõppeesmärk on langetada ELi ja Lääne-Balkani piirkonna vahelise rändlusteenuse hinnad 2027. aastaks kodumaiste hindade lähedasele tasemele. 31. mail 2023 leppisid ELi ja Moldova telekommunikatsioonivõrgu operaatorid kokku rändlustariifide vabatahtlikus alandamises alates 2024. aasta jaanuarist, tuues Moldova lähemale „rändle nagu kodus“ piirkonnale.

Kõigis **ühise piirkondliku turu** algatusega hõlmatud valdkondades on tehtud märkimisväärset tehnilist tööd. **Piirkondliku koostöönõukogu, Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu ja kuue Lääne-Balkani riigi investeerimisfoorumi** koja egiidi all tehtava töö eesmärk on võimaldada inimeste ja spetsialistide vaba liikumist ja elektrooniliste teenuste osutamist, hõlbustada tööhõivet ja kaubandust ning lihtsustada tolliprotseduure piirkonnas. 2022. aasta novembris Berliini protsessi tippkohtumisel kiitsid WB6 juhid heaks mitu „liikuvuslepingut“,

¹⁸ COM(2023) 691.

mis hõlmavad reisimist piirkonnas isikutunnistuse alusel ning kõrgharidus- ja kutsevalifikatsioonide tunnustamist. Kui need lepingud on rakendatud, annavad need õiguse „reisida, õppida ja töötada“ kogu piirkonnas. Transpordiühenduse ja Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu aktiivsel toetusel on loodud täiendavad rohelised ja sinised transpordikoridorid nii Itaalia ning Montenegro ja Albaania vahel kui ka Horvaatia ning Montenegro ja Bosnia ja Hertsegoviina vahel. Üldisemalt on transpordiühendusel olnud oluline roll Lääne-Balkani riikide toetamisel laienemisprotsessis, rakendades asjakohast ELi transpordiõigustikku. Samamoodi hakkab transpordiühendus toetama ka Ukrainat, Moldovat ja Gruusiat, kui need riigid hakkavad tihedamalt osalema ühenduse töös. Serbia ja Kosovo erimeelsused staatuse küsimustes takistasid siiski üha arvukamate majanduslikult oluliste otsuste eelnõude ametlikku vastuvõtmist, milles lepitati tehniliselt kokku Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu raamistikus. Piirkond peab ilmutama poliitilist selgroogu, et selle töö saaks lõpule viia ning elanikkonna ja ettevõtete hüvanguks võetaks kõigi Lääne-Balkani partnerite vahel vastu õiguslikult siduvad kokkulepped või otsused. See nõuab ühist keskendumist piirkondliku ühisturu loomisele, tuginedes ELi reeglitele ja normidele ning vältides ühepoolseid meetmeid, mis selle töö ohtu võiks seada.

Kosovo ja Serbia suhete ulatuslik normaliseerimine ELi vahendatud dialoogi kaudu on nende Euroopa tuleviku seisukohalt ja kogu piirkonna stabiilsuse jaoks endiselt kesksel kohal.

Kõik pooled peavad jätkama **kehtivate kahepoolsete lepingute**, sealhulgas Kreeka ja Põhja-Makedoonia vahelise Prespa lepingu ning Bulgaaria ja Põhja-Makedoonia vahel sõlmitud sõpruse, heanaaberlikkuse ja koostöö lepingu heausket rakendamist.

Lääne-Balkani piirkonnas on endiselt väga oluline **saada üle minevikupärandist** ja lahendada 1990. aastate konfliktidest tulenevad vaidlused. Veel on vaja ületada olulised lahendamata kahepoolsed probleemid, sealhulgas piiriküsimused ja sõjakuritegude ohvritele õigluse tagamine, ikka veel kadunud isikute tuvastamine ja mineviku hirmutegudest täpse loetelu koostamine piirkondlikul tasandil. ELis ei ole kohta vaenu õhutavale retoorikale ega sõjakurjategijate ülistamisele.

Türgi ja Kreeka suhted halvenesid kuni 2023. aasta alguseni, kuid Kreeka rahva ja valitsuse solidaarsus pärast 2023. aasta veebruari maavärinaid tõi kaasa suhete märkimisväärse paranemise. Järgnesid kõrgetasemelised kohtumised, sealhulgas riigipea tasandil.

Aruandeperioodil ei tegelenud Türgi ebaseadusliku puurimistegevusega Vahemere idaosas.

Dialoogi jätkamine heas usus ja hoidumine ühepoolsetest meetmetest, mis on vastuolus ELi huvidega ning rikuvad rahvusvahelist õigust ja ELi liikmesriikide suveräänseid õigusi, on vajalik eeldus, et tagada Vahemere idaosas stabiilne ja turvaline keskkond ning arendada ELi ja Türgi vahel koostööl põhinevaid ja vastastikku kasulikke suhteid. Türgilt oodatakse, et ta võtaks sõnaselge kohustuse hoida heanaaberlikke suhteid, täita rahvusvahelisi lepinguid ja püüelda vaidluste rahumeelse lahendamise poole vastavalt ÜRO hartale, pöördudes vajaduse korral Rahvusvahelisse Kohtusse.

EL on jätkuvalt kindlalt valmis kaitsma enda ja oma liikmesriikide huve ning säilitama piirkondlikku stabiilsust.

On ülitähtis, et Türgi pühenduks ja aitaks kaasa ÜRO raamistikus toimuvatele läbirääkimistele õiglase, tervikliku ja toimiva **lahenduse leidmiseks Küprose küsimuses**, tuginedes kahest kogukonnast ja kahest tsoonist koosneva ja poliitilisel õiglusel põhineva föderatsiooni põhimõttele, kooskõlas kõigi asjaomaste ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidega ning vastavalt ELi aluspõhimõtetele ja õigustikule. Türgi ei tohiks võtta mingeid ühepoolseid

meetmeid, mis võiksid tekitada saarel pingeid ja takistada kõneluste taasalusdamist. Türgi peab viivitamata tühistama kõik alates 2020. aasta oktoobrist Varosha suhtes võetud meetmed, mis on vastuolus asjakohaste ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidega. Türgi peab kiiremas korras täitma oma kohustuse rakendada täielikult ELi-Türgi assotsieerimislepingu lisaprotokoll ning teha edusamme suhete normaliseerimisel Küprose Vabariigiga. Türgi jätkas kahe riigi kooseksisteerimisel põhineva lahenduse toetamist, mis on vastuolus ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidega.

Venemaa agressioonisõda **Ukraina** vastu on mõjutanud suhteid tema kahepoolsete partnerite ja naaberriikidega. Ukraina ametivõimud on püüdnud säilitada ja tugevdada koostööd ja diplomaatilisi sidemeid Euroopa riikidega.

Ukraina suhted Lääne-Balkani riikidega on üldiselt paranenud, kuid Serbia ning Bosnia ja Hertsegoviina Serblaste Vabariigiga ollakse Venemaaga suhete osas eriarvamusel. Suhetes Gruusiaga on esinenud mõningast pinget, eelkõige seetõttu, et Gruusia ei ole järginud Venemaa-vastaseid sanktsioone. Türgi on jätkuvalt Ukraina strateegiline partner, kellega riigil on olulised kahepoolsed majandus- ja inimestevahelised sidemed, mida tõendavad 2022. aasta veebruaris allkirjastatud kahepoolne viisavabadus ja vabakaubandusleping. Türgi on olnud ka silmapaistev osaleja Ukraina rahvusvahelisel Krimmi platvormil.

Pärast seda, kui Venemaa alustas agressioonisõda Ukraina vastu, on **Moldova** tõhustanud koostööd Ukraina ja Rumeeniaga Ukraina pagulastele antava humanitaarabi, energiajulgeoleku, transpordi ja ühendatuse valdkonnas. Alates Venemaa agressioonisõda algusest Ukraina vastu on Euroopa Komisjon andnud Moldovale üle 48 miljoni euro humanitaarabi, et toetada nii riigis elavaid Ukraina pagulasi kui ka neid vastu võtvaid Moldova perekondi.

Kahepoolne koostöö Ukrainaga paranes aruandeperioodil jätkuvalt. Moldova on alates Venemaa sõja algusest näidanud üles solidaarsust Ukrainaga, hääletanud asjakohaste ÜRO Peaassamblee resolutsioonide poolt ning toetanud rahvusvahelistes organisatsioonides tehtud poliitilisi avaldusi, milles mõistetakse sõjaline agressioon hukka. Riik on võtnud vastu ja toetanud suurt hulka pagulasi, suurel määral rahvusvaheliste humanitaarabi rahastajate abil, ning toetanud aktiivselt uute kaubateede arendamist solidaarsuskoridoride algatuse raames. Pärast Kahhovka tammi hävitamist pakkus Moldova Ukrainale kahepoolset abi katastroofi humanitaartagajärgedega toimetulemiseks.

Gruusial on olnud diplomaatilised suhted kõigi oma naabritega, välja arvatud Venemaa Föderatsiooniga alates 2008. aasta sõjast. Mõlemad pooled osalevad Genfi rahvusvahelistel kõnelustel, mille kaaseesistujad on EL, ÜRO ning Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon. Gruusial on strateegiline partnerlus Türgiga. Gruusia jätkab Ukraina territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse toetamist, sealhulgas Ukrainat toetavate ÜRO resolutsioonide kaastõetamise kaudu, kuid ei ole viinud oma tegevust vastavusse Venemaa vastu suunatud ELi piiravate meetmetega. Venemaa ja Gruusia vaheliste lendude taasalusdamine ning Ukraina kodaniku, Gruusia endise presidendi Saakašvili tervishoiutingimused vanglas on toonud kaasa diplomaatilisi lisapingeid.

Ukraina, Moldova ja Gruusia jätkavad ka aktiivset osalemist **idapartnerluses**.

Territoriaalne koostöö võimaldab laienemisprotsessis osalevatel riikidel teha peamistes sotsiaal- ja majandussektorites koostööd nii omavahel kui ka naabriks olevate Euroopa Liidu liikmesriikidega. Täpsemalt loovad **piiriülese koostöö** programmid võimalusi dialoogiks ja koostööks kohaliku omavalitsuse tasandil, kaasates kogukondi, erasektorit ja kodanikuühiskonna organisatsioone. ELi Aadria ja Joonia mere piirkonna strateegia ning ELi

Doonau piirkonna strateegia on jätkuvalt aidanud kaasa liikmesriikide ja kandidaatriikide vahelisele koostööle, edendades haldussuutlikkust ELi eri poliitikavaldkondades, sealhulgas ühtekuuluvuspoliitikas, ning pakkunud koostööplatvormi.

VII. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

I.

1. Kiiresti muutuv **geopoliitilises keskkonnas** on EL näidanud, et ta on valmis olukorraga toime tulema ja tugevdama oma positsiooni maailmaareenil. Kooskõlas liidu eesmärgiga edendada rahu, oma väärtusi ja oma rahvaste heaolu on ELi laienemine jätkuvalt võimas vahend demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste austamise edendamiseks. Usaldusväärne ja tulemuspõhine ELiga ühinemise väljavaade on muutuste peamine tõukejõud ning suurendab meie ühist julgeolekut ja sotsiaal-majanduslikku heaolu. See on Euroopas leppimise ja stabiilsuse saavutamiseks ülimalt oluline. **Ajalugu on pannud Euroopale kohustuse** nüüd tuleb meil tegutseda selle nimel, et **kiirendada ELi laienemist ja liit välja kujundada**.

2. **ELi laienemispoliitika on juba saanud uut hoogu**. Lääne-Balkani, Ukraina, Moldova ja Gruusia kindel väljavaade saada ELi liikmeks on ELi enda poliitilistes, julgeoleku- ja majandushuvides ning praeguses geopoliitilises kontekstis väga oluline.

Granada deklaratsioonis¹⁹ tuletavad ELi juhid meelde, et laienemine „on kandev jõud Euroopa kodanike majanduslike ja sotsiaalsete tingimuste parandamisel ja riikidevaheliste erinevuste vähendamisel ning peab edendama liidu aluseks olevaid väärtuseid.“ Samuti märgivad nad, et **nii EL kui ka tulevased liikmesriigid** peavad olema valmis liidu edasiseks laienemiseks. Selleks peab liit teostama vajalikud siseettevalmistused ja -reformid. Samal ajal on oluline, et liikmeks pürgijad peavad suurendama oma reformipüüdlusi, eelkõige õigusriigi valdkonnas, kooskõlas tulemustel rajaneva ühinemisprotsessiga ning ELi toetusel.

3. Viimasel aastal on ELi laienemiskavas toimunud **märkimisväärsed muutused**.

Euroopa Ülemkogu tunnustas **Ukraina, Moldova ja Gruusia** väljavaateid saada ELi liikmeks. ELi juhid otsustasid anda Ukrainale ja Moldova Vabariigile kandidaatriigi staatuse ning on valmis andma Gruusiale kandidaatriigi staatuse pärast seda, kui Gruusia liikmeks astumise avaldust käsitlevas komisjoni arvamuses esitatud esmatähtsad küsimused on lahendatud.

Lääne-Balkanil toimus 2022. aasta juulis esimene **ühinemisläbirääkimiste** teemaline valitsustevaheline konverents Albaania ja Põhja-Makedooniaga, millele järgnes ELi õigustiku analüütiline läbivaatamine (sõelumine). 2022. aasta detsembris andis Euroopa Ülemkogu Bosniale ja Hertsegoviinale **ELi kandidaatriigi staatuse**, tingimusel et riik rakendab meetmeid, mis on täpsustatud komisjoni 2022. aasta oktoobri teatises laienemispoliitika kohta. 2022. aasta detsembris esitas **Kosovo** ELi liikmeks astumise avalduse. EL leppis 2023. aasta kevadel kokku viisanõude kaotamises Kosovo suhtes, mis jõustub 1. jaanuaril 2024.

4. Kõigil laienemisprotsessis osalevatel riikidel on nüüd **ajalooline võimalus** siduda oma tulevik tugevalt Euroopa Liiduga. Komisjon on valmis kiirendama nende

¹⁹ [Granada deklaratsioon](#)

ühinemisprotsesse ja tagama, et **järgmine laienemine on progressi tõukejõud**. Euroopa Liiduga ühinemine on **tulemuspõhine protsess**, mille tempo oleneb täielikult iga riigi objektiivsetest edusammudest, ja nii jääb see ka tulevikus. Õigusriigi põhimõte, majandus, demokraatlike institutsioonide toimimine ja avaliku halduse reform on jätkuvalt laienemispoliitika nurgakivid. Riigid peavad tegutsema kindlameelsemalt, et viia ellu vajalikud reformid ning teha põhiküsimustes konkreetseid ja pöördumatuid edusamme, et uut hoogu täielikult ära kasutada.

5. Lisaks on majanduskasv paljudes riikides liiga aeglane ja seega ei toimu lähenemine ELiga piisavalt kiiresti. Sihipäraseid struktuurireforme on vaja eelkõige Lääne-Balkani piirkonna kasvupotentsiaali vallandamiseks. Õigusriigi ja ettevõtluskeskkonna parandamine on võtmetähtsusega investeringute ligimeelitamiseks ja kaubandusintegratsiooni edendamiseks, mis on vajalik majanduskasvu ergutamiseks ja piirkonna ELile lähemale toomiseks. Seepärast teeb komisjon samal ajal ettepaneku **Lääne-Balkani uue majanduskasvu kava kohta**²⁰. Kava koosneb neljast sambast, mis üksteist vastastikku tugevdavad: i) suurem integratsioon ELi ühtse turuga, mis peab käima käsikäes ii) turgude avamisega kõigile Lääne-Balkani naabritele ja ühise piirkondliku turu loomisega. iii) Praeguste reformide süvendamiseks määratakse investeerimisprioriteedid ja reformid kindlaks riikide reformikavades, tuginedes majandusreformi programmidele. iv) Nende reformide elluviimine võimaldab suurendada finantsabi.

Kahepoolsed küsimused, eelkõige Lääne-Balkanil, pidurdavad piirkondlikku majandusintegratsiooni ja aeglustavad riikide liikumist ELiga ühinemise poole. Lahendamata probleemid tekitavad ebastabiilsuse ja isegi eskaleerumise ohu, mida tõendab 24. septembril Kosovo põhjaosas Banjskas toimunud vägivaldne rünnak Kosovo politsei vastu. Seetõttu on oluline, et lahendamata küsimusi käsitletak ja asjaomased pooled leiaksid mõlemale poolele vastuvõetavad lahendused. Sellega seoses kutsutakse nii Kosovot kui ka Serbiat tungivalt üles osalema ilma edasiste viivituste ja eeltingimusteta Belgradi ja Priština dialoogis, et arutada suhete normaliseerimist käsitleva lepingu ja selle rakenduslisa ning muude Belgradi ja Priština dialoogi käigus saavutatud kokkulepete rakendamist. See hõlmab serblaste enamusega kohalike omavalitsuste liidu/ühenduse loomist. Suhete normaliseerimine on mõlema osalise Euroopa poole liikumise vältimatu tingimus. Mõlemad võivad kaotada olulisi võimalusi, kui edusamme ei tehta.

6. **Türgi** on jätkuvalt Euroopa Liidu tähtis partner olulistes ühist huvi pakkuvates valdkondades. EL on strateegiliselt huvitatud stabiilsest ja turvalisest keskkonnast Vahemere idaosas ning koostöö- ja vastastikku kasuliku partnerluse arendamisest Türgiga.

2022. aasta detsembris kordas nõukogu, et Türgi kaugeneb jätkuvalt Euroopa Liidust ning et Türgi ühinemisläbirääkimised on sisuliselt seiskunud ja praegu ei saa kaaluda ühegi uue peatüki avamist ega sulgemist. Selle hinnangu aluseks olnud asjaolud püsivad senini. Euroopa Ülemkogu kutsus 2023. aasta juunis üles kõrget esindajat ja komisjoni esitama Euroopa Ülemkogule aruande ELi ja Türgi suhete seisu kohta. Aruanne tugineb Euroopa Ülemkogu nimetatud vahenditele ja võimalustele ning selle eesmärk on leida edasiseks tegevuseks strateegiline ja tulevikku suunatud lähenemisviis. Aruanne esitatakse 2023. aasta novembris. Komisjon ja kõrge esindaja annavad 2024. aasta lõpuks Euroopa Ülemkogule ülevaate eespool nimetatud meetmete seisust.

²⁰ COM(2023) 691, COM(2023) 692.

II.

7. **Montenegros** on ametiasutuste poliitiline pühendumus riigi strateegilisele ELiga ühinemise protsessile riigi üks prioriteet ning üldiselt on see kajastunud poliitilistes otsustes. See hõlmab jätkuvat 100 % vastavust ELi ühisele välis- ja julgeolekupoliitikale, sealhulgas sanktsioonidele. Montenegro on aidanud hallata ELi suunduvaid segarändevooge, tehes koostööd ELi Lääne-Balkani tegevuskava rakendamiseks. Viimase kahe aasta jooksul on poliitiline ebastabiilsus, pinged, demokraatlike ja kohtuasutuste nõrk toimimine ning täielikult toimiva valitsuse puudumine takistanud otsustusprotsesse ja reformide elluviimist, mis on toonud kaasa läbirääkimiste märkimisväärse aeglustumise. Komisjoni hinnang on, et vastavalt läbirääkimisraamistikule on praegu tagatud üldine tasakaal ühelt poolt õigusriigi peatükkide alal tehtud edusammude ja teiselt poolt ühinemisläbirääkimiste kõikide peatükkide lõikes toimunud edasiliikumise vahel.

Selleks et ühinemisläbirääkimistega üldiselt edasi minna – ja veel enne, kui liigutakse teiste peatükkide ajutise sulgemise juurde –, on endiselt prioriteediks 23. ja 24. peatükis sätestatud **õigusriigi vahekriteeriumide täitmine**. Selle teetähiseni jõudmiseks peab Montenegro tegema intensiivsemaid pingutusi, et lahendada seni lahendamata küsimused, sealhulgas sellistes kriitilistes valdkondades nagu sõna- ja meediavabadus, võitlus korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu, ning kiirendama ja süvendama kohtusüsteemi sõltumatuse, professionaalsuse ja vastutuse reformi, sealhulgas kohtunike ametisse nimetamist. Uus parlament ja uus valitsus moodustati 2023. aasta oktoobri lõpus. Uus valitsus peab keskenduma peamiste pooleliolevate ELiga seotud reformide elluviimisele ning nõuetekohaselt toimival parlamendil on selles otsustav roll. Töö peab keskenduma peamiste reformide osas laiapõhjalise poliitilise konsensuse saavutamisele ja põhitulemuste fookuses hoidmisele, et edendada ELi integratsioonikava praktikas.

8. **Serbias** kiirenes reformide tempo pärast uue valitsuse moodustamist 2022. aasta oktoobri lõpus, kuigi poliitiline areng aeglustus ajutiselt pärast kahte traagilist massitulistamist 2023. aasta mais. Õigusriigi valdkonnas astus Serbia samme kohtusüsteemi sõltumatuse ja vastutuse tugevdamiseks, võttes õigel ajal vastu õigusaktid, millega jõustati praktikas 2022. aasta põhiseaduse muudatused. Serbia valmistas ette ja võttis vastu ka uued meediaõigusaktid, mille rakendamine võib regulatiivset keskkonda märkimisväärselt parandada. Sellega parandati vastavust ELi viisapoliitikale ja tunnistati kehtetuks seadus, mis käsitleb lineaarsete taristuprojektide riigihanke erimenetlusi. Selleks, et vastu võtta ja viia ellu reforme õigusriigi valdkonnas, on vaja edasist tööd ja pikaajalist poliitilist tahet. Kehtestati õigusraamistik, mis võimaldab gaasisektori lahtisidumist, kuid viivitused on nüüd märkimisväärsed. Serbia on sõlminud Hiinaga vabakaubanduslepingu, mis tekitab tõsisid küsimusi. Serbia peab esmajärjekorras viima oma poliitika paremini vastavusse ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga, sealhulgas sanktsioonidega ja avaldustega Venemaa kohta, ning hoiduma tegevusest ja avaldustest, mis on vastuolus ELi seisukohtadega välispoliitikas ja muudes strateegilistes küsimustes. Komisjoni hinnangul oleks kooskõlas läbirääkimisraamistikuga olnud ühinemisläbirääkimistel võimalik teha palju rohkem edusamme. Pidevat tähelepanu tuleb pöörata sellele, et säilitada üldine tasakaal ühelt poolt õigusriigi peatükkide alusel tehtud edusammude ja Kosovoga suhete normaliseerimise ning teiselt poolt ühinemisläbirääkimiste kõikide peatükkide arvestuses

toimunud edasiliikumise vahel. Suhete normaliseerimine on nii Serbia kui ka Kosovo Euroopa poole liikumise vältimatu tingimus ning kui edusamme ei tehta, võivad mõlemad kaotada olulisi võimalusi.

Komisjoni hinnang, et Serbia on tehniliselt täitnud 3. teemavaldkonna (konkurentsivõime ja kaasav majanduskasv) avamise kriteeriumid, jääb kehtima.

Serbia edusammud õigusriigi põhimõtte ja Kosovoga suhete normaliseerimise alal määravad ka edaspidi ühinemisläbirääkimiste üldise tempo. Eelseisval aastal peaks Serbia näitama ühemõtteliselt üles otsustavust edendada ühinemisprotsessi, kiirendades tööd ELiga ühinemisega seotud reformide rakendamisel kõigis valdkondades. Õigusriigi põhimõtte valdkonnas peaks Serbia kõrvaldama puudused, eelkõige põhivaldkondades, nagu kohtusüsteem, korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse tõkestamine, meediavabadus ja sõjakuritegude riigisisene käsitlemine. Samuti peab riik tegema usaldusväärseid jõupingutusi desinformatsiooni ning välissekkumise ja teabega manipuleerimise lõpetamiseks, vähendama oma energeetikasektori sõltuvust Venemaast, tõhustama koostööd ELiga rände valdkonnas ning võtma vastutuse ELi käsitleva ennetava ja objektiivse teabevahetuse eest. Serbia on aidanud hallata ELi suunduvaid segarändevooge, tehes koostööd ELi Lääne-Balkani tegevuskava rakendamiseks.

Serbia on jätkanud osalemist ELi vahendatud dialoogis suhete normaliseerimise üle Kosovoga, kuid ta peab näitama üles suuremat pühendumust ning tegema rohkem jõupingutusi ja kompromisse, et edendada Kosovoga suhete normaliseerimise protsessi. Serbia peab kinni pidama dialoogi raames võetud kohustustest ja pühenduma kõigi varasemate dialoogikokkulepete ning suhete normaliseerimist käsitleva kokkuleppe ja selle rakendusliku täielikule rakendamisele. Eeldatakse, et riik osaleb konstruktiivsemalt läbirääkimistes ulatusliku õiguslikult siduva normaliseerimislepingu üle. Serbialt oodatakse ka täielikku koostööd 24. septembril 2023 Kosovo politsei vastu suunatud vägivaldse rünnaku ja 29. mail Kosovo rahuvalvejõudude vastu suunatud rünnakute uurimisel. Rünnakute toimepanijad tuleb kinni pidada ja kiiresti kohtu alla anda ning Serbia peab tegema täielikku koostööd ja võtma sellega seoses kõik vajalikud meetmed.

9. **Põhja-Makedoonia** ametiasutused on korduvalt märkinud, et ELiga ühinemine on nende jaoks strateegiline eesmärk. Läbirääkimisi pidava riigina peab Põhja-Makedoonia saavutama tulemusi ELi reformide elluviimisel, kaasa arvatud põhiküsimuste teemavaldkonnas, eelkõige kohtusüsteemi, korruptsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse, riigi rahanduse juhtimist hõlmava avaliku halduse reformi ja riigihangete alal. Karistusseadustiku mõned muudatused, mis mõjutavad suurt hulka suurkorruptsiooni juhtumeid, on tekitanud suurt muret. Väga oluline on kasvatada usaldust kohtusüsteemi vastu ja võidelda järjekindlalt korruptsiooni vastu, sealhulgas suurkorruptsioonijuhtumite uurimise, nende eest süüdistuse esitamise ja lõpliku süüdimõistmise kaudu. Pärast seda, kui Venemaa alustas agressioonisõda Ukraina vastu, on riik jätkanud oma õigusaktide täielikku vastavusse viimist kõigi ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika otsustega. Põhja-Makedoonia on aidanud hallata ELi suunduvaid segarändevooge, tehes koostööd ELi Lääne-Balkani tegevuskava rakendamiseks.

Põhja-Makedoonia võttis kohustuse algatada ja saavutada esmajärjekorras asjakohased põhiseaduse muudatused, et lisada põhiseadusesse kodanikud, kes elavad riigis, kuid kuuluvad teiste rahvuste hulka. Riik on hea näide paljurahvuselisest ühiskonnast. Pärast 2022. aasta juulis toimunud esimest valitsustevahelist konverentsi, kus käsitleti Põhja-

Makedooniaga alustatud ELi ühinemisläbirääkimiste protsessi, on ELi õigustiku analüütiline läbivaatamine (sõelumine) edenenud sujuvalt. Põhja-Makedoonia on sõelumisprotsessis aktiivselt osalenud ja näidanud üles suurt pühendumust. 1. teemavaldkonna (põhiküsimused) sõelumisaruanne esitati nõukogule 2023. aasta juulis.

Võttes arvesse nõukogu 2022. aasta juuli järeldusi, jääb komisjon ootama 1. teemavaldkonna (põhiküsimused) sõelumisaruanne kiireid ja otsustavaid järelmeetmeid, sealhulgas seoses riigi läbirääkimisraamistiku kohaste tegevuskavadega, et avada esimene teemavaldkond käesoleva aasta lõpuks.

10. **Albaania** ametiasutused on järjekindlalt kinnitanud, et strateegiline eesmärk – ELiga ühinemine – on riigi prioriteet. Albaania on jätkanud edusamme reformide elluviimisel põhiküsimuste teemavaldkonnas, sealhulgas jätkates ulatusliku kohtureformi rakendamist. Korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse eristruktuuriga saavutati täiendavaid tulemusi. Organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses jätkus hea koostöö ELi liikmesriikide ja ELi asutustega. Albaania on aidanud hallata ELi suunduvaid segarändevooge, tehes koostööd ELi Lääne-Balkani tegevuskava rakendamiseks.

Mittealalise liikmena on Albaania aktiivselt osalenud ÜRO Julgeolekunõukogus, sealhulgas Venemaa Ukraina-vastast agressioonisõda hukka mõistvate resolutsioonide kaastäitjana. Albaania poliitika täielik vastavusseviimine ELi ühise julgeoleku- ja välispoliitikaga on olnud tugev märk riigi ELiga ühinemise strateegilisest valikust ja riigi rollist usaldusväärse partnerina.

Pärast 2022. aasta juulis toimunud esimest valitsustevahelist konverentsi, kus käsitleti Albaaniaga alustatud ELi ühinemisläbirääkimiste protsessi, on ELi õigustiku analüütiline läbivaatamine (sõelumine) edenenud sujuvalt. Albaania on sõelumisprotsessis aktiivselt osalenud ja näidanud üles suurt pühendumust. 1. teemavaldkonna (põhiküsimused) sõelumisaruanne esitati nõukogule 2023. aasta juulis.

Võttes arvesse nõukogu 2022. aasta juuli järeldusi, jääb komisjon ootama 1. teemavaldkonna (põhiküsimused) sõelumisaruanne kiireid ja otsustavaid järelmeetmeid, sealhulgas seoses riigi läbirääkimisraamistiku kohaste tegevuskavadega, et avada esimene teemavaldkond käesoleva aasta lõpuks.

11. Komisjon väljendab heameelt reformide üle, mida **Bosnia ja Hertsegoviina** on teinud pärast 2022. aasta detsembris toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumist, kus riigile anti kandidaatriigi staatus. Samuti väljendab komisjon heameelt uue ministrite nõukogu kiire ametisse astumise üle 2023. aasta jaanuaris. Erakondade avalik pühendumine Euroopa integratsiooni strateegilisele eesmärgile on andnud positiivseid tulemusi.

Astuti samme ja võeti kohustusi põhiprioriteetide täitmiseks ning komisjoni soovitusel kandidaatriigi staatuse saamiseks sätestatud meetmete võtmiseks. Ministrite nõukogu võttis vastu strateegiad organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemiseks, koostas ajakohastatud riskianalüüsi ning sellega kaasneva tegevuskava rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse kohta, võttis vastu rände- ja terrorismi valdkonna strateegiad ja tegevuskavad ning määras järelevalveorgani riikliku sõjakuritegude menetlemise strateegia rakendamiseks. Bosnia ja Hertsegoviina on aidanud hallata ELi suunduvaid segarändevooge, tehes koostööd ELi Lääne-Balkani tegevuskava rakendamiseks. Europol kontaktpunkt alustas tegevust 2023. aasta juunis. Riik võttis vastu seadused, eelkõige kohtusüsteemi

usaldusväärse kohta (tehes muudatused kõrgemas kohtu- ja prokuratuurinõukogus), piinamise tõkestamise (ombudsmani määramine riigi ennetusasutuseks) kohta, välismaalaste kohta, vaba juurdepääsu kohta teabele, ning võttis vastu soolise võrdõiguslikkuse tegevuskava. Vastavus ELi ühisele välis- ja julgeolekupoliitikale on aruandeperioodil märkimisväärselt paranenud, kuid piiravate meetmete rakendamisel on veel palju teha.

Koalitsiooniparteide avalik pühendumine Euroopa integratsiooni strateegilisele eesmärgile on alates riigile kandidaatriigi staatuse andmisest toonud positiivseid tulemusi. Samal ajal on Serblaste Vabariigis toimunud negatiivne areng. Serblaste Vabariik nõudis, et konstitutsioonikohtu kohtunikud astuksid tagasi, ja võttis vastu seaduse, millega nähti ette, et konstitutsioonikohtu otsuseid ei rakendata, mis on vastuolus riigi põhiseadusliku ja õiguskorraga. Serblaste Vabariik taaskestatas ka kriminaalkaristused laimu eest, piirates nii sõna- ja meediavabadust. Samuti ootab vastuvõtmist seaduseelnõu, mis võtab sihikule kodanikuühiskonna rühmad kui „välisagendid“. Kui see eelnõu vastu võetakse, oleks see põhiõiguste valdkonnas järjekordne suur samm tagasi. Separatistlik tegevus, mis kahjustab riigi ühtsust, suveräänsust, territoriaalset terviklikkust, põhiseaduslikku korda ja rahvusvahelise juriidilise isiku staatust, õhustab edusamme ELiga ühinemisel.

Mitmed konstitutsioonikohtu otsused tuleb veel täielikult jõustada, eelkõige riigivara küsimustes. Mõlema üksuse rahvuskogud peaksid kiiresti ametisse nimetama kohtunikud, et konstitutsioonikohtu koosseis oleks täielik. Riik peab kiiresti lõpule viima poolleiolevad põhiseadus- ja valimisreformid. Endiselt on vaja reforme, et viia põhiseadus kooskõlla Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga, järgides kohtuasja Sejdić-Finci kohtupraktikat.

Üldiselt on Bosnial ja Hertsegoviinal vaja teha veel jõupingutusi, et täita Bosnia ja Hertsegoviina ühinemistaotlust käsitlevas komisjoni arvamuses sätestatud 14 põhiprioriteeti ning rakendada meetmed, mis on täpsustatud komisjoni soovitusel kandidaatriigi staatuse kohta. 14 põhiprioriteedi rakendamise hetkeseis on esitatud riigiaruandes. Komisjon soovib avada Bosnia ja Hertsegoviinaga ühinemisläbirääkimised pärast seda, kui riik on piisaval määral täitnud ELi liikmesuse kriteeriumid.

Komisjon esitab nõukogule edusammude kohta aruande hiljemalt 2024. aasta märtsis.

12. Pärast seda, kui **Kosovo** esitas 2022. aasta detsembris ELi liikmeks saamise taotluse, jätkas valitsus ELi reformikava elluviimist. Kosovo on teinud edusamme ELi pikaajaliste valimisreformi käsitlevate soovitude täitmisel, mille tulemusel võeti vastu kaks olulist valimisseadust. Kosovo peab intensiivistama oma jõupingutusi õigusriigi ja avaliku halduse tugevdamiseks ning energiaalase vastupanuvõime suurendamiseks. Kosovo on aidanud hallata ELi suunduvaid segarändevooge, tehes koostööd ELi Lääne-Balkani tegevuskava rakendamiseks. Kosovo kodanike suhtes viisanõude kaotamine peaks jõustuma 1. jaanuaril 2024. Olukorda Kosovo põhjaosas on mõjutanud mitu erineva intensiivsusega kriisi. Kosovo serblased astusid ühiselt Kosovo institutsioonidest tagasi 2022. aasta novembris. Pärast nende tagasi astumist korraldati 2023. aasta aprillis Kosovo põhjaosas neljas omavalitsuses kohalikud järelevalimised. Väga väike valimisaktiivsus, eelkõige Kosovo serblaste kogukonnas, näitas, et need valimised ei paku pikaajalist poliitilist lahendust. Endiselt on hädavajalik taastada olukord, kus Kosovo serblased osalevad Kosovo põhjaosas aktiivselt kohalikus valitsemises, politseitegevuses ja

kohtusüsteemis. Varajased kohalikud valimised tuleb korraldada võimalikult kiiresti kõigis neljas omavalitsuses ning seda tuleb teha täielikult kaasaval viisil ja Kosovo serblaste tingimusteta osalusel. Kosovo peab leevendama pingeid Kosovo põhjaosas, vähendades Kosovo politsei erijõudude alalist kohalolekut, ning lõpetama põhjaosas maa sundvõõrandamise ja väljatõstmiskorraldused.

Kosovo on jätkanud osalemist ELi vahendatud dialoogis suhete normaliseerimise üle Serbiaga, kuid ta peab näitama üles suuremat pühendumust, tegema rohkem jõupingutusi ja kompromisse, et suhteid Serbiaga normaliseerida. Kosovo peab kinni pidama dialoogi raames võetud kohustustest ja pühendumata kõigi varasemate dialoogikokkulepete ning suhete normaliseerimist käsitleva kokkuleppe ja selle rakenduslisa täielikule rakendamisele. Eeldatakse, et Kosovo osaleb konstruktiivsemalt läbirääkimistes ulatusliku õiguslikult siduva normaliseerimislepingu üle. Suhete normaliseerimine on nii Serbia kui ka Kosovo Euroopa poole liikumise vältimatu tingimus ning kui edusamme ei tehta, võivad mõlemad kaotada olulisi võimalusi.

13. **Türgi** on kandidaatriik ja ühtlasi Euroopa Liidu jaoks oluline partner. Riigi ühinemisläbirääkimised on alates 2018. aasta juunist Euroopa Ülemkogu otsustest tulenevalt seiskunud, kuna Türgi on jätkanud EList eemaldumist. Dialoog õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste teemal jääb ELi-Türgi suhete lahutamatuks osaks. Endiselt valmistab muret teatavate Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste täitmisest keeldumine. Türgil on oluline piirkondlik roll välispoliitika valdkonnas, mis on ELi ja Türgi suhete kontekstis tähtis, isegi kui teatavates välispoliitilistes küsimustes püsivad erinevad seisukohad. ELi välis- ja julgeolekupoliitikale vastavuse määr on riigis endiselt väga madal (10 %). Türgi mõistis hukka Venemaa agressioonisõja Ukraina vastu ning tegutsenud nii poliitiliselt kui ka diplomaatiliselt tasandil, sealhulgas hõlbustades otseseid kõnelusi, tegeledes pingete leevendamise ja relvarahuga, hõlbustades Ukraina teravilja ekspordi, vangide vahetust ning andes Ukrainale olulist ja tugevat sõjalist abi. Sellele vaatamata hoidus Türgi jätkuvalt Venemaa vastu suunatud ELi piiravate meetmete järgimisest. Tema retoorika terrorirühmituse Hamas toetuseks pärast selle rünnakuid Iisraeli vastu 7. oktoobril 2023 on ELi lähenemisviisiga täielikult vastuolus.

Riigilt oodatakse, et ta toetaks aktiivselt läbirääkimisi, et leida vastavalt ÜRO Julgeolekunõukogu asjakohastele resolutsioonidele ja ELi aluspõhimõtetele ÜRO raamistikus Küprose küsimusele õiglane, terviklik ja elujõuline lahendus. On tähtis, et Türgi kinnitaks veel kord oma kindlat tahet osaleda ÜRO juhitud Küprose-teemalistel kõnelustel kooskõlas asjakohaste ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidega, sealhulgas nende välisaspektidega. Samuti on hädavajalik, et Türgi täidaks oma kohustust tagada Euroopa Ühenduse ja Türgi vahelise assotsieerimislepingu lisaprotokolli täielik ja mittediskrimineeriv rakendamine.

Koostöö Türgiga jätkus sellistes ühist huvi pakkuvates tähtsates valdkondades nagu terrorismivastane võitlus, majandus, energeetika, toiduga kindlustatus, ränne ja transport. EL on strateegiliselt huvitatud stabiilsest ja turvalisest keskkonnast Vahemere idaosas ning koostööl põhinevate ja vastastikku kasulike suhete arendamisest Türgiga. Komisjon ja kõrge esindaja esitavad 2023. aasta novembris Euroopa Ülemkogule aruande, milles esitatakse edasised võimalused nende suhete arendamiseks.

14. Komisjon väljendab heameelt märkimisväärsete jõupingutuste üle, mida **Ukraina** on teinud reformide elluviimiseks pärast 2022. aasta juunis toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumist hoolimata Venemaa agressioonisõjast. Komisjon leiab, et Ukraina on teinud suuri edusamme komisjoni 2022. aasta juuni arvamuses esitatud seitsme meetme rakendamises ning on võtnud lisameetmeid nende saavutuste täiendamiseks ja hoidmiseks.

Ukraina on loonud konstitutsioonikohtu kohtunike jaoks läbipaistva ja tulemuspõhise eelvalikusüsteemi ning viinud ellu kohtusüsteemi juhtorganite usaldusväärsusele keskenduva reformi. Ukraina peaks jätkama vastuvõetud seaduste rakendamist üldkohtute ja konstitutsioonikohtu kohtunike valimiseks ja ametisse nimetamiseks. Ukraina on tugevdanud korruptsioonivastast võitlust, saavutades pidevalt usaldusväärseid tulemusi korruptsioonijuhtumite uurimisel ja süüdlaste kohtu alla andmisel ning tagades peamiste korruptsioonivastaste asutuste juhtide läbipaistva ametissenimetamise. Riik on võtnud süsteemseid lisameetmeid, et korruptsioonivastased jõupingutused oleksid jätkusuutlikud, sealhulgas taastades elektroonilise varade deklareerimise süsteemi, kuigi teatud puudustega, ja rakendades riiklikku korruptsioonivastast programmi.

Ukraina on tugevdanud rahapesuvastase tegevuse raamistikku, sealhulgas viinud oma õigusaktid, eelkõige riikliku taustaga isikute määratluse vastavusse rahapesuvastase töökonna standarditega, ning võtnud vastu tervikliku strateegilise kava ja tegevuskava õiguskaitsesektori reformimiseks. Ukraina on tõhustanud ka süsteemseid meetmeid oligarhide vastu sellistes valdkondades nagu konkurents ja erakondade rahastamine, lükates samal ajal edasi oligarhidevastase seaduse kohaldamise. Ukraina on viinud oma meediaõiguse vastavusse ELi õigusega. Riik on jätkanud rahvusvähemuste kaitse tugevdamist, eelkõige muutes vähemusi ja haridust käsitlevaid seadusi. Veneetsia komisjoni osutatud lisareformid tuleb aga veel ellu viia. Need reformiprotsessid peavad olema kaasavad, et kõigis vajalikes etappides osaleksid täielikult ka rahvusvähemuste esindajad.

Kuigi sõjaseisukorra kehtestamine on toonud kaasa erandi tegemise teatavatest põhiõigustest, on võetud meetmed ajutised ja riigi olukorraga üldiselt proportsionaalsed.

Võttes arvesse tulemusi, mida alates 2022. aasta juunist on poliitiliste kriteeriumide alusel seitsme meetme raames ja laiemalt saavutatud, leiab komisjon, et Ukraina täidab piisavalt kriteeriume, mis on seotud demokraatiat, õigusriiki, inimõigusi ning vähemuste austamist ja kaitset tagavate institutsioonide stabiilsusega. Need kriteeriumid kehtestas 1993. aastal Kopenhaagenis kokku tulnud Euroopa Ülemkogu, tingimusel et Ukraina jätkab oma reformipüüdlusi ja täidab ka seitsme meetmega seotud ülejäänud nõuded. Selle põhjal soovib komisjon nõukogul alustada Ukrainaga ühinemisläbirääkimisi. Lisaks soovib komisjon, et nõukogu võtaks vastu läbirääkimisraamistiku, kui Ukraina on:

- võtnud vastu valitsuse esitatud seaduse, millega suurendatakse Ukraina riikliku korruptsioonivastase büroo töötajate arvu ülempiiri;
- jätnud korruptsiooni ennetamise seadusest välja sätted, millega piiratakse korruptsiooni ennetamise riikliku agentuuri volitusi jätkata kontrolliprotsessi läbinud varade kontrollimist ja millega piiratakse korruptsiooni ennetamise riikliku agentuuri volitusi kontrollida deklarantide vara, mille nad on omandanud enne avalikku teenistusse asumist, ilma et see piiraks sõja ajal riigi julgeoleku suhtes kohaldatavate normide kohaldamist;
- võtnud oligarhidevastase tegevuskava raames vastu Euroopa standarditele vastava seaduse, mis reguleerib lobitööd;

– võtnud vastu seaduse, et täita Veneetsia komisjoni 2023. aasta juuni ja 2023. aasta oktoobri ülejäänud soovitused, mis on seotud rahvusvähemuste seadusega ning riigikeelt, meediat ja haridust käsitlevate seadustega.

Ukraina peab jätkama korruptsioonivastast võitlust ning saavutama täiendavaid tulemusi korruptsioonijuhtumite uurimisel ja süüdlaste kohtu alla andmisel.

Komisjon jälgib jooksvalt edusamme ja nõuete täitmist kõigis läbirääkimiste alustamisega seotud valdkondades ning esitab nõukogule aruande 2024. aasta märtsiks. Komisjon on valmis alustama ettevalmistavat tööd, eelkõige õigustiku analüütilist läbivaatamist (sõelumine) ja läbirääkimisraamistiku ettevalmistamist.

15. Komisjon väljendab heameelt märkimisväärsete jõupingutuste üle, mida **Moldova** on teinud reformide elluviimiseks pärast 2022. aasta juunis toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumist hoolimata Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja tugevast mõjust Moldovale. Komisjon leiab, et Moldova on teinud olulisi edusamme komisjoni 2022. aasta juuni arvamuses esitatud üheksa meetme rakendamises ning on võtnud lisameetmeid nende saavutuste täiendamiseks ja hoidmiseks.

Moldova on kehtestanud kohtusüsteemi ja prokuratuuride põhjaliku kontrolliprotsessi, mis on riigi ulatusliku kohtureformi aluseks. Ta on reforminud ülemkohut ja taganud kontrollitud liikmetest koosneva kohtunike ülemkogu toimimise. Reformitud on institutsioonilist ja seadusandlikku korruptsioonivastast raamistikku. Riik võttis vastu uued õigusaktid vara tagasivõitmise, majanduskuritegevuse ja rahapesu vastase võitluse kohta. Oligarhidevastane uurimine edenes hästi ning kohtu tagaseljaotsused võimaldasid tuua kohtu ette (koos märkimisväärse vara arestimisega) oligarhid, kes olid seotud pettusejuhtumiga, mis vähendas Moldova avaliku sektori vahendeid.

Korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevusega seotud uuritud juhtumite arv on kasvanud. Suurenenud on ka riikliku taustaga isikute varade arestimise juhtumite arv. Moldova on kehtestanud süsteemse lähenemisviisi oligarhia kaotamisele ja koostanud selleks ambitsioonika tegevuskava. Uued valimis-, kriminaal-, meedia- ja konkurentsialased õigusaktid tugevdavad riigi suutlikkust võidelda põhjendamatute erahuvide vastu. Moldova on aktiivselt suurendanud rahvusvahelist koostööd ELi liikmesriikide ja ELi asutustega ELi sisejulgeoleku ja piirihalduse tugikeskuse kaudu.

Riik võttis vastu oma avaliku halduse reformi strateegiad, tugevdas avaliku sektori finantsjuhtimist ja kehtestas reformide elluviimiseks hädavajalikud institutsioonidevahelised protsessid. Vaatamata keerulisele majandustingimustele suurendas riik palku, et säilitada ja ligi meelitada avaliku sektori töötajaid. Moldova reguleeris oma avaliku sektori investeeringute raamistikku, digitaliseeris veelgi oma avalikke teenuseid ja tegi edusamme kohalike omavalitsuste vabatahtliku ühinemise vallas.

Moldova on täitnud demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo ja Veneetsia komisjoni soovitusi ning kaasanud kodanikuühiskonda otsustusprotsessi, kasutades selleks muu hulgas dialoogiplatvormi ja kodanikuosalust parlamendis. Samuti on riik tugevdanud inimõiguste kaitset, sealhulgas Istanbuli konventsiooni täieliku ülevõtmisega siseriiklikesse õigusaktidesse.

Võttes arvesse tulemusi, mida alates 2022. aasta juunist on poliitiliste kriteeriumide alusel üheksa meetme raames ja laiemalt saavutatud, leiab komisjon, et Moldova täidab piisavalt kriteeriume, mis on seotud demokraatiat, õigusriiki, inimõigusi ning vähemuste austamist

ja kaitset tagavate institutsioonide stabiilsusega. Need kriteeriumid kehtestas 1993. aastal Kopenhaagenis kokku tulnud Euroopa Ülemkogu, tingimusel et Moldova jätkab oma reformipüüdlusi ja täidab ka üheksa meetmega seotud ülejäänud nõuded. Selle põhjal soovitab komisjon nõukogul alustada Moldovaga ühinemisläbirääkimisi. Lisaks soovitab komisjon, et nõukogu võtaks vastu läbirääkimisraamistikku, kui Moldova on:

- jätkanud märkimisväärsete edusammude tegemist kontrollitud ülemkohtu kohtunike ning kohtu ja prokuratuuriga seotud autonoomsete organite liikmete ametisse nimetamisel ning uue peaprokuröri nimetamisel tulemuspõhise ja läbipaistva protsessi käigus;
- eraldanud Moldova korruptsioonivastase võitluse eriosakonnale piisavad vahendid ja struktuurid;
- astunud lisasamme oligarhia kaotamiseks, sealhulgas asjakohaste määruste kaudu, mis käsitlevad näiteks rahamakseid ja rahavooge.

Moldova peab jätkama korruptsioonivastast võitlust ning saavutama täiendavaid tulemusi korruptsioonijuhtumite uurimisel ja süüdlaste kohtu alla andmisel.

Komisjon jälgib jooksvalt edusamme ja nõuete täitmist kõigis läbirääkimiste alustamisega seotud valdkondades ning esitab nõukogule aruande 2024. aasta märtsiks. Komisjon on valmis alustama ettevalmistavat tööd, eelkõige õigustiku analüütilist läbivaatamist (sõelumine) ja läbirääkimisraamistiku ettevalmistamist.

16. Komisjon tervitab **Gruusia** reformipüüdlusi kooskõlas riigi põhiseadusega, mis on seadnud riigi prioriteediks integreerumise ELiga. Enamik Gruusia kodanikest toetab riigi ELiga ühinemise protsessi. Riiklikku huvi pakkuvates küsimustes konsensuse saavutamiseks on vaja vähendada poliitilist polariseerumist ja valitsev erakond peab tegema positiivsemat koostööd opositsioonierakondade ja kodanikuühiskonnaga.

Gruusia peab tõhustama oma meetmeid ELi väärtuste vastu suunatud desinformatsiooni, välisriigist lähtuva infoga manipuleerimise ja sekkumise vastu võitlemiseks ning parandama oma poliitika ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga vastavusse viimise määra.

Seoses 12 prioriteediga, mis on kindlaks määratud Euroopa Komisjoni 2022. aasta juuni arvamuses, on Gruusia võtnud vastu seadusandlikud aktid ja poliitikameetmed, mis käsitlevad soolist võrdsuslikkust ja naistevastase vägivalla vastast võitlust, Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste arvessevõtmist kohtute nõupidamistes ja organiseeritud kuritegevust. Riik on nimetanud ametisse uue ombudsmani.

Parlamendis on võetud teatavaid protseduurilisi meetmeid, et suurendada kontrolli opositsiooni poolt. Tugeva erakondadevahelise poliitilise konsensuse saavutamine aitaks vähendada polariseerumist ja kiirendaks Gruusia liikumist Euroopa poole. Võeti vastu õigusaktide ja parlamendi kodukorra muudatused seoses riigiasutuste toimimise ja vastutuse ning valimisraamistikuga. Kohtureform on sisaldanud meetmeid kohtuotsuste kättesaadavuse, kohtunike ametisse nimetamise põhjendamise, kohtunike distsiplinaarmedetete ja ülemkohtu kandidaatide valimise kohta, kuid endiselt on vaja kõrgema kohtunõukogu terviklikku reformi. Gruusia on esitanud Veneetsia komisjonile arvamuse saamiseks need õigusaktid ja mitu muud olulist õigusakti, mis käsitlevad valimisseadustikku, korruptsioonivastast bürood, eriuurimisteenistusi ja isikuandmete

kaitse teenistust, samuti oma oligarhia kaotamise tegevuskava. Lisaks on oluline luua rahvusvaheliste ekspertide toel kõigi kohtusüsteemi juhtivate ametikohtade jaoks usaldusväärsuse erakorraliste kontrollide süsteem ning luua tulemuslik varade deklareerimise süsteem.

Süsteemset lähenemisviisi järgides võeti vastu oligarhia kaotamise tegevuskava ja loobuti „personaliseeritud“ lähenemisviisist. Loodi korruptsioonivastane büroo. Gruusia suurendas rahvusvahelist koostööd organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses. Mis puudutab meedia mitmekesisust, siis vabastati opositsioonimeelse telekanali juht pärast presidendi armuandmist vanglast ning parlament võttis vastu ringhäälinguseaduse muudatused, et viia seadus vastavusse ELi õigusaktidega. Vastu on võetud inimõiguste kaitse strateegia ja töötatud välja tegevuskava. Parlament ja mõned kodanikuühiskonna esindajad sõlmisid koostöömemorandumi, et anda raamistik kodanikuühiskonna organisatsioonide osalemisele poliitikakujundamise protsessides.

Võttes arvesse tulemusi, mida alates 2022. aasta juunist on 12 prioriteedi raames ja laiemalt saavutatud, soovib komisjon nõukogul anda Gruusiale kandidaatriigi staatus, eeldusel et võetakse järgmisi meetmeid:

- Võideldakse ELi väärtuste vastu suunatud desinformatsiooni ning välisriigist lähtuva infoga manipuleerimise ja sekkumise vastu.
- Parandatakse Gruusia poliitika ELi ühisele välis- ja julgeolekupoliitikale vastavuse määra.
- Jätkatakse poliitilise polariseerumise küsimusega tegelemist, sealhulgas kaasates parlamendi opositsioonierakondi seadusandlikusse töösse, eelkõige Gruusia Euroopaga integreerumist käsitlevate õigusaktide puhul.
- Tagatakse vaba, õiglane ja konkurentsivõimeline valimisprotsess, eelkõige 2024. aastal, ning võetakse täielikult arvesse OSCE/ODIHRi soovitusi. Viiakse aegsasti enne valimispäeva lõpule valimisreformid, sealhulgas tagatakse valijaskonna piisav esindatus.
- Parandatakse veelgi parlamentaarse järelevalve rakendamist, eelkõige julgeolekuteenistuste üle. Tagatakse oluliste institutsioonide, eelkõige valimiste korraldamisega tegeleva ameti, keskpanga ja sidekomisjoni institutsiooniline sõltumatus ja erapooletus.
- Viiakse lõpule ja rakendatakse terviklik ja tõhus kohtureform, sealhulgas kõrgema kohtunõukogu ja prokuratuuri põhjalik reform, rakendades täielikult Veneetsia komisjoni soovitusi ning järgides läbipaistvat ja kaasavat protsessi.
- Parandatakse korruptsioonivastase büroo, eriuurimisteenistuse ja isikuandmete kaitse teenistuse töö tulemuslikkust ning tagatakse nende institutsiooniline sõltumatus ja erapooletus. Käsitletakse neid organeid puudutavaid Veneetsia komisjoni soovitusi kaasavas protsessis. Saavutatakse häid tulemusi korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse juhtumite uurimisel.
- Parandatakse praegust tegevuskava, millega rakendatakse kooskõlas Veneetsia komisjoni soovitustega mitut sektorit hõlmav süsteemne lähenemisviis oligarhia kaotamisele, järgides läbipaistvat ja kaasavat protsessi, milles osalevad ka opositsioonierakonnad ja kodanikuühiskond.

- Parandatakse inimõiguste kaitset, sealhulgas rakendades ambitsioonikat inimõiguste strateegiat ning tagades kogunemis- ja sõnavabaduse. Kui haavatavate rühmade, meediatöötajate ja kodanikuühiskonna aktivistide turvalisust ähvardab oht, algatatakse erapooletud, tõhusad ja õigeaegsed uurimised ning tuuakse vägivalla korraldajad ja toimepanijad kohtu ette. Konsulteeritakse ja suheldakse kodanikuühiskonnaga, võimaldades selle sisulist osalemist õigusloomes ja poliitikakujundamises, ning tagatakse, et kodanikuühiskond saab vabalt tegutseda.

VIII. LISAD

- 1. Ühinemisprotsessi põhiküsimused**
- 2. Lääne-Balkani majandus- ja investeerimiskava peamised saavutused**
- 3. Majandus- ja investeerimiskava peamised saavutused – ülevaade Ukraina, Moldova ja Gruusia kohta**
- 4. Rahvusvaheliste organisatsioonide andmed demokraatia, hea valitsemistava ja õigusriikluse kohta kandidaatriikides ja potentsiaalsetes kandidaatriikides**
- 5. Statistilised andmed**